

DE FESTA AL SEGLE XX

IMATGES DE CASTELLDEFELS

Rosa M. Armelles i Sebastià; Javier Clemente Hernández
Grup de Recerques Històriques de Castelldefels

De festa al segle XX. Imatges de Castelldefels

INDEX

Introducció

Organització del calendari festiu tradicional La tardor i les seves festes

Tots Sants
Ofrena de la pagesia a Montserrat
L'estiuet de sant Martí

El cicle hivernal del Nadal i les seves festes L'Advent amb la Festa Major d'Hivern

Nadal
Els innocents
Epifania. La Cavalcada
Sant Antoni "del burros"
La Candelera i Sant Blai
Carnestoltes i Quaresma
Carnestoltes
La Quaresma
Sant Josep

El cicle primaveral de la Setmana Santa i la Pasqua

Rams. La palma
El salpàs
Després de rams. Processons
Dissabte de Glòria
Pasqua Florida
Sant Jordi i la Mare de Déu de Montserrat
Sant Jordi
Mare de Déu de Montserrat
Recull de tradicions del mes de maig
Primer de maig. Festa del treball.
Dia de la mare
Sant Ponç
Sant Isidre
Homenatge a la Vellesa
Festes que depenen de la Pasqua
L'Ascensió
Segona Pasqua, Pasqua Granada o Pentecosta
El "Rocío" de Castelldefels
Santíssima Trinitat
Corpus Christi

Del solstici d'Estiu a la Festa Major

Sant Joan i la revetlla
Sant Cristòfol
Mare de Déu del Carme i l'actual Festa del Mar
Dia de la Murtra, 1 d'agost
Sant Salvador

La Festa Major d'agost a Castelldefels i altres celebracions estiuenques

Mare de Déu d'Agost
Maresdedéus trobades, 8 de setembre
La Diada, 11 de setembre
Sant Miquel, 29 de setembre
El Pilar

INTRODUCCIÓ

El 1787 Castelldefels comptava amb 576 habitants repartits entre les vint-i-cinc cases del poble i les diverses masies escampades per la rodalia. Aquesta xifra no hauria canviat massa quan dos anys més tard, el 1789, es rebia a la població un extens qüestionari que l'il·lustrat Francisco de Zamora va trametre a tots els pobles de Catalunya¹. Com va passar en el cas de Begues i Gavà, a Castelldefels les respostes van ser signades pel senyor d'Eramprunyà, tot i que probablement la redacció l'hauria feta el seu administrador. Les respostes a bona part de les cent quaranta-sis preguntes de l'imprès del qüestionari permeten fer-nos una idea molt ben documentada, per primer cop, de la vida del lloc de Castelldefels. Podíem esperar, fins i tot, que de les festes n'obtindríem també notícies acurades. Tres són les preguntes que fan referència a la festa: la 124, 132 i 133. La primera és la 124 que diu textualment el següent "Si hay muchas fiestas en que no trabajan los vecinos además de las de la iglesia, y la causa de ello". La resposta que es donà a aquesta pregunta diu: "No guardan más fiestas que las de precepto". La pregunta 132 és: "¿Qué relaciones de gobierno, pastos, montes, comercio, procesiones o estilos tiene el pueblo con sus convecinos o con otros, y qué usos particulares hay en la Fiesta Mayor, en las funciones públicas, asientos y demás ceremonias de la iglesia, y cuáles en las bodas, bautizos, rogativas, convites, visitas, administraciones de sacramentos y entierros, o en otros sucesos prósperos o adversos?". A aquesta pregunta responen això: "No hay en el pueblo cosa particular de lo que expresa la pregunta.". La darrera pregunta demana: "¿Qué diversiones

públicas se acostumbran; si hay teatro, fiestas de toros, danzas o bailes públicos, romerías o concurrencias a santuarios, con expresión de cada uno de estos objetos y su policía; y más señaladamente de aquéllos que indiquen uso particular del pueblo o distrito?". La resposta ens diu "Lo mismo", és a dir, que no res de particular es trobaria a Castelldefels en quan a tradicions i costums festius. Cal dir que les respostes donades des de Begues i Gavà, recordem que fetes per la mateixa mà, són tan decebedores com les que ara hem llegit.

Les respostes al qüestionari pel que fa als aspectes de les celebracions de Castelldefels, com s'ha pogut comprovar, són concises i aporten ben poca cosa². Cal subratllar, però, que s'ha deixat constància de que totes les festes locals s'inscrivien dins les que, de manera universal, marcava l'Església. Malgrat la manca de notícies que el qüestionari de Zamora ofereix sobre les festes que tindrien més importància en la seva època, nosaltres podrem argumentar quines serien. Ho veurem en aquest treball; de moment, però, deixem apuntat el ressó de la festa de la Immaculada Concepció gràcies a la creació d'una confraria religiosa, el 1717.

Les properes notícies sobre festes portades a terme a Castelldefels les haurem d'esperar del segle XIX. Més concretament, la Renaixença catalana, amb el seu afany de recuperació de la identitat cultural, institucionalitzarà un excursionisme que haurà de recollir el folklore que es vincula a la terra³. L'interès per conèixer la geografia de les terres catalanes arribarà a Castelldefels. Referint-se a aquest moment històric s'ha dit que "Castelldefels al parecer estaba de moda como destino de expediciones barcelonesas. En varias revistas de la década de 1880 aparecen algunos relatos de algunas de ellas"⁴. La narració d'una d'aquestes excursions revela de quina

manera el poble celebrà, el 1886, la benedicció del terme el dia 9 de maig d'aquell any.

"El poble està posat al peu d'una muntanyeta i en el cim d'aquesta hi ha el castell, l'església i alguna altra casa, tot tocant-se l'un amb l'altre. Per un caminet que segueix entre mates de romanins, farigoles i ginesteres i voltat tot allò de pins, garrofers i oliveres, pujàrem fins al cim(...). Entràrem a l'església en el precís moment que s'havia acabat la missa major i el rector revestit amb capa pluvial sortia a beneir el terme. Els escolanets de poble, com que no porten sotana fan un ridícul aspecte. Amb el roquet curt que porten, semblen pardals escuats.

S'organitzà una processó. Al davant hi anava la creu processional, de plata massissa, d'estil gòtic, amb reminiscències plateresques, seguien els dos ganfarons, el rector amb el *lignum crucis*, la gent del poble que era ben poca, i nosaltres que per curiositat ens hi ajuntàrem. Ens dirigirem cap al cementiri que com us he dit domina pel N.O.S. i E. tot el camp. Enmig d'aquell lloc hi ha una taula quadrada de pedra, quines cares corresponen als punts cardinals, sostenint una senzilla creu de ferro. Aquesta aparegué adornada amb un pom de ginesta que nostre company Moliné, ben aliè a l'acte que s'anava a celebrar, hi havia lligat a son peu.

Colocat (sic) el *lignum crucis* damunt la taula, el senyor rector començà els resos de rúbrica, voltat per tot l'acompanyament, ganfarons i creu processional, i dos escolanets un a cada costat. El llatí que usa el rector de Castelldefels es bastant macarrònic i per això un dels escolans es distreia tot sovint fent precis que s'interrompés el reso i li digués el rector: 'iigira't de cara aquí!!'.

L'espectacle enmig de sa senzillesa era commovedor. Una de les dones presents a l'acte, qui sap si acudint-li records d'alguna persona estimada i

enterrada a n'aquell lloc, l'espectacle de la Naturalesa i la cruesa del lloc, plorava a raig fet mentres durà la cerimònia i en Millet que es coneix que té el cor més tendre que un ullet de lletuga d'enciam li féu digna i honrosa companyia derramant abundoses i reals i efectives llàgrimes, eixugant-se les quals el vaig trobar després de la cerimònia que s'acabava de celebrar¹⁵.

Tot fa pensar que els visitants de Castelldefels es trobaren amb la celebració de la festa de la Santa Creu, quan l'Església segueix el costum de beneir la contrada. La creu de terme, però, només havia estat engalanada lleugerament per un dels expedicionaris. El primer o segon diumenge de maig és el dia, a més, de celebració de la Festa del Roser. Castelldefels havia estat un dels molts pobles que tenien una devoció especial per aquesta advocació mariana. Com a poble de costa que en el seu temps vivia amb por per l'aparició dels pirates, celebrà amb joia la victòria sobre l'armada turca a Lepant, que esdevingué el dia de la Verge del Roser. La devoció per aquesta marededéu prengué força a Castelldefels com ho feu a d'altres viles marineres i el 1588 es va crear una confraria que la prenia com a patrona⁶. Quan els excursionistes arribaren a Castelldefels molts anys després, encara es trobaren, malgrat el temps passat, amb la reminiscència de la devoció d'aquella confraria. D'altres expedicions no es trobaren ni tan sols amb aquesta sort de poder relatar un moment festiu, com a molt, uns van poder precisar els usos i costums d'un enterrament i remarcar la notorietat dels documents de la confraria de la Verge de la Salut⁷. Sigui com sigui, del patrimoni festiu de Castelldefels ben poca cosa quedà retratada llavors, malgrat les ànsies que els folkloristes de la Renaixença tenien per mostrar l'àmbit rural, on havien de veure reflectida l'essència inalterable de

la catalanitat. La festa, però, no s'entendrà com ells van pretendre, com si fos una realitat inalterable; la festa es descobrirà més endavant com el que és, un patrimoni en constant regeneració. Fins a l'aparició de l'obra de Joan Amades i Gelats es pot afirmar que això no es considerarà d'aquesta manera.

Joan Amades (1890-1959) va publicar una obra immensa sobre el folklore català. És de consulta obligada el seu *Costumari Català*. Sobre la base de l'aportació de Joan Amades es podrà constatar que no hi ha folklore sense perspectiva històrica. Els costums tenen una zona geogràfica on proliferen les variants que sorgeixen de l'adaptació, que implica canvi, al lloc on s'adsciuen. De Castelldefels podríem esperar les notícies de les seves pròpies tradicions, costums, llegendes i, fins i tot, dites populars. El fet, però, és que en Joan Amades només cita Castelldefels en dues ocasions a la seva obra magna. Novament ens trobem amb una evident decepció.

Del dia de sant Pere, el 29 de juny, recull un costum dels antics pescadors de la zona: "Els pescadors de les platges baixes del Llobregat acudien a la Mare de Déu de la Salut de Castelldefels i a Santa Margarida de Corbera de Llobregat"⁸. No ens estem de recordar, en aquest punt, que al temple parroquial de Castelldefels sabem que la comunitat de pescadors, al segle XVII, era mantenidora de la lluminària de l'altar de sant Pere, tal com diu un document del 1676⁹. També sabem, per la mateixa font, que a la visita pastoral de 1683, el bisbe de Barcelona manava que els pescadors, habitants del barri litoral de les botigues, participessin en aquesta administració i que, entre altres coses, fessin festa per la diada del seu patró: sant Pere.

L'altra referència que Amades fa de la nostra vila es troba entre vint-i-tres noms de lloc que tenen, com Castelldefels, una marededéu amb l'advocació

de la Salut. Aquest llistat completa un altre d'adjunt, el de poblacions que invoquen la Verge amb el nom del Remei¹⁰.

Les dues aportacions que ofereix Joan Amades sobre el coneixement de Castelldefels són escasses. Recordem, per comparar ni que sigui amb dues viles veïnes, que el mateix autor n'ha ofert vint-i-dues referències quan s'ha ocupat de recordar tant Gavà com.

Ni la poca informació rebuda del qüestionari de Zamora, ni la només circumstancial aparició de l'element festiu en els relats de les darreries del segle XIX, ni la poca ressonància de Castelldefels en el *Costumari Català* ens han de fer enrera. Cal cercar les arrels de les nostres festes, evidentment, en noves fonts. De fet, ja s'ha vist més amunt: quan ens hem referit a l'inici d'una confraria religiosa a la vila, o a la constatació de l'existència d'una organitzada comunitat de pescadors del barri de barraques de la costa. Ara bé, si de l'antigor hem trobat aquest resultat simptomàtic, evidentment estem segurs de què les mostres festives més properes a nosaltres sorgiran entre els documents i els records. I això és important i cal fer-ho perquè la festa és un contingut essencial de la vida d'un poble... essencial, però no invariable.

La mateixa dinàmica festiva entranya una seqüència ritual que es repeteix cíclicament; encara que sigui així, però, es poden afegir nous elements a l'estructura bàsica. És per això que de la festa ens cal fer memòria precisament. La festa canvia al llarg del temps. De fet, gairebé l'únic que és important és la participació de la gent. La vivència col·lectiva és indissociable al fet festiu i, ja se sap, a cada època hi ha algun aspecte introduït de nou en qualsevol dels àmbits de la vida dels humans. I, és clar, la festa no és aliena a aquests aires de renovació. La

festa, també cal dir-ho, alhora que és regeneradora, també ella mateixa es regenera sobre el seu propi passat. Constantment cal que es renovi el patrimoni festiu fent el que calgui per tal que es pugui entendre que aquest patrimoni és de tots els membres d'una comunitat. Tots, llavors, han de ser també conscients de quina és la seva festa, la que un determinat lloc -com ara el cas de Castelldefels- ha heretat dels que abans hi habitaren o ha incorporat gràcies als que de bell nou han arribat.

ORGANITZACIÓ DEL CALENDARI FESTIU TRADICIONAL

Els períodes laborals, les festes, les celebracions, tot s'articula a través del calendari. El nostre calendari civil és d'origen romà i té com a base el cicle solar, establert en 365 dies. La pervivència del calendari romà es manifesta en l'estructura de dotze mesos, dels quals també s'han conservat, catalanitzats, els noms. Els cicles festius de Nadal i Carnaval deriven també de les antigues celebracions romanes de les «Saturnalia» i les «Lupercalia», les quals, cristianitzades, han passat a formar part del nostre calendari festiu actual. Altres festes, però, es mantenen segons un còmput que pren com a base les llunacions, més curtes i fàcils d'observar, que eren la base del calendari jueu, el qual, d'altra banda, ens ha deixat l'organització del temps en cicles setmanals. Donada aquesta doble influència, el calendari festiu o l'any litúrgic, si volem dir-ne així, tindrà festes fixes, que sempre s'escauen en la mateixa data, i festes mòbils. Per omplir el calendari esmentat, per tant, s'haurà de tenir en consideració una particular matemàtica festiva: L'Església Catòlica, tradicionalment, ha marcat unes èpoques de

l'any amb motius diferents per a ajudar a celebrar les diferents festes recordant els fets de la vida de Jesús. Una data fixa, el 25 de desembre, serveix per a recordar el naixement de Jesús. Des de quatre diumenges abans, però, es prepara aquesta celebració. Tal com el Nadal determina el començament del temps d'Advent, la Pasqua en serà responsable de la fixació de les dates de la Quaresma i, de retruc, del Carnaval. Vet aquí que la Pasqua es celebra el primer diumenge després de la primera lluna plena primaveral, Rams és el diumenge anterior, i el Dimecres de Cendra ha de coincidir amb el dia quaranta abans de Rams. Una altra cosa i ja podreu fer el càlcul sencer: Pentecosta és el diumenge que fa set després de Pasqua.

LA TARDOR I LES SEVES FESTES

Tots Sants

El primer dia del mes de novembre es celebra la festa de «Tots Sants», en record de tots aquells a què l'Església Catòlica ha reconegut oficialment la seva santedat. La celebració, el dia següent, del dia dels «Fidels Difunts» amplia a tots els difunts -siguin sants o no- la memòria que en fem. La festa de començament de novembre, però, es coneix popularment com la «castanyada».

Anar a visitar els cementiris durant aquests dies és un dels costums més arrelats a casa nostra. Els familiars aprofiten per apropar-se a les tombes o nínxols familiars. Temps enrera es dipositaven ofrenes en forma de menjar per a aquells que jeien en pau. Els panells i les castanyes que avui dia són un element molt significatiu de la celebració són un residu d'aquell àpat cerimonial que es portava als familiars morts. Un altre canvi significatiu s'ha experimentat darrerament: el nucli familiar ha estat

Celebració de la castanyada al col·legi Can Roca

desbancat pel de l'escola com a marc idoni per a celebrar la "castanyada". Això ha propiciat que cada vegada es vegi més allunyat el sentit de rememoració dels familiars que han passat a millor vida.

Ofrena de la pagesia a Montserrat

El primer dissabte del mes de novembre els pagesos de la plana del Baix Llobregat pujaven a Montserrat a fer ofrena d'una mostra dels productes del camp. Els productes de l'horta eren portats en acurades composicions i eren oferts amb tota solemnitat a la verge bruna. L'anada anual de la germandat sindical agrària amb les seves paneres, com altres esdeveniments amb connotacions festives han passat a ser imatges del record de temps passats. Les tenim presents per les moltes fotografies i també pel que s'ha escrit. I és que, si fa o no fa, dels pagesos de Castelldefels, com que pujaven en la mateixa data que els seus veïns de Gavà, es podrà dir el mateix: "Després de la guerra (...) es va mantenir, però, la tradició de visitar el monestir i cada any el Sindicat de Pagesos participava en les visites col·lectives per comarques (...) Llavors ja s'anava en autocar i, qui ho volia, amb vehicle propi. En arribar, els rebia l'abat

Antoni i Marcel·lí Montserrat lliurant la panera

de Montserrat, al qual tots tenien l'oportunitat de saludar personalment. En aquelles visites els pagesos obsequiaven la Moreneta amb productes de la terra que ells mateixos havien collit, i a canvi demanaven a la Mare de Déu bones collites i poques epidèmies¹¹.

L'estiu de sant Martí

Un soldat de l'exèrcit romà, de nom Martí, un dia de novembre va sentir la veu d'un captaire que demanava auxili pel fred que estava passant. El gest de Martí, que partí la seva capa per socòrrer l'indigent, va propiciar que el fred desaparegués. A resultes d'aquest miracle es produeix, continua la llegenda, el que anomenem "estiu de sant Martí". Aquest temps cal aprofitar per a omplir el rebost abans de la definitiva arribada dels rigors de l'hivern i la millor manera de fer-ho a pagès era sacrificant el porc. D'aquí ve que es digui que "per sant Martí, mata el porc i enceta el vi". La data on rememorem el sant és l'onze de novembre i, per tant, al voltant d'aquesta data, i aprofitant l'esperada bonança atmosfèrica, era normal fer a les masies el cerimonial de la matança del porc. Convertir-lo en botifarres i llonganisses suposava tot un esdeveniment festiu pels qui preni en part.

EL CICLE HIVERNAL DEL NADAL I LES SEVES FESTES

L'Advent amb la Festa Major d'Hivern

Es coneix com a Advent al temps de preparació eclesiàstica en vistes al natalici de Jesús. El quart diumenge abans de Nadal s'inicia aquest període d'ascetisme. Una corona vegetal amb quatre espelmes serà present a la litúrgia de les esglésies catòliques. En començar les celebracions dominicals, a raó d'una més cada setmana, s'aniran encenent totes quatre espelmes.

A mesura que avança l'Advent s'inicia, pels vols de Sant Nicolau (6 de desembre), el cicle de les festes nadalenes, que es donarà per acabat després de Reis. El temps d'Advent a Castelldefels, a més, té una característica pròpia: coincideix amb la celebració de la Festa Major d'Hivern, en honor a la Immaculada (8 de desembre).

La Immaculada Concepció de Maria és motiu de celebració tradicional a Castelldefels des de temps antics. El dia 3 de febrer de l'any 1717, el bisbe de Barcelona, Diego de Astorga i Céspedes, va fundar la confraria que porta el nom de Nostra Senyora de la Salut durant una visita pastoral a Castelldefels; llavors deixaria l'encàrrec de fer els estatuts de l'agrupació de fidels. Mossèn Andreu Sellas, rector de Castelldefels en aquell moment, emprendria la tasca de fer les manades constitucions o estatuts, que serien finalment aprovats pel prelat el 6 de maig de 1717. El punt més interessant d'aquests estatuts per a nosaltres seria el que revela la importància que prendria el dia 8 de desembre dins el calendari festiu, coincidint amb la celebració de la Immaculada Concepció de Maria. Un dia 8 de desembre s'havia col·locat la imatge de la Verge de la Salut anys enrera

a l'altar de l'església parroquial i a partir d'ara es celebraria amb solemnitat la festa pròpia d'aquest dia. A més, els mateixos estatuts recullen l'obligació que la confraria pren per a treure en processó la imatge i la manera com s'havia de fer.

"Que tots anys als vuyt dies del mes de Desembre; que es diada per diada; que fou en sol altar col·locada; per orde de V.S. Il·lma. La Santa Imatge de Maria Santíssima de la Salut: Es celebra en son altar ó capella una festivitat y després de dit y celebrat lo Offici ó Missa major; se facia una solemne professó; portant en lo tabernacle las donzellas, vestidas totas ellas de blanch, á la Santa Imatge de Maria Santíssima de la Salut, fentse tot lo demés ab la matexa diada que fou col·locada"¹²

Aquest acte central de la festa encara avui dia perviu. Cal recordar que la processó sortiria de l'església del castell quan encara no s'havia fet al pla un nou temple parroquial. D'aquest, la imatge de la Verge sortiria després, ja que "al hacerse el año 1909 la nueva parroquia, se trasladó también allí la imagen de Nuestra Señora de la Salud, pero con ciertas dificultades de aquel tiempo, no se le edificó ningún altar, colocándose la imagen a un lado del presbiterio (...) "¹³. El 21 de juliol de 1936 l'església va ser cremada i desaparegué la imatge. Una nova talla la substituirà l'any 1949. De nou, durant la Festa Major d'Hivern, sortí la processó tot coincidint amb l'acte d'entronització de la patrona de Castelldefels, que ara es podia veure en la forma que li havia donada l'escultor Joaquim Sabaté. Desfilades processionals, però, no sempre han estat presents en el programa d'actes de culte propis de la Festa Major d'Hivern. Res no es diu, per exemple, en el llibre d'Actes del Ple Municipal corresponent a l'any 1955 que, d'altra banda, sí recorda que "después

de amplia deliberación y por unanimidad del Consistorio, se acuerda declarar día inhábil a efectos de la celebración de la Fiesta Mayor de Invierno el día 8 de diciembre actual, así como invitar a todas las autoridades (...) muy particularmente al solemne oficio religioso que en dicho día tendrá lugar en nuestra iglesia parroquial, a las diez de la mañana"¹⁴. De la processó tampoc no hi ha rastre, per exemple, en els programes de festes d'hivern de 1972, 1973 o 1974. La recuperació del costum coincidirà amb l'estrena, també en les dates de la festa major del desembre, d'un campanar nou que restituïa el que s'havia tirat a terra durant la Guerra Civil. Aquest nou campanar, de tall modern, es pogué veure per primer cop l'any 1987 al capdamunt de la façana principal de l'església de Santa Maria. La processó, ara auspiciada per mossèn Joan Sunyer, sortí amb un tabernacle que duïa la talla de Sabaté, que normalment es troba al bell mig de l'absis principal del temple. En els anys successius i fins l'actualitat el mateix ritual es repeteix però portant darrerament una rèplica més petita de l'escultura.

A la religiositat que representa la processó, se li afegeix en temps de festa la lògica mostra d'alegria profana en un ambient de relació dins d'una comunitat que celebra. Primer de tot, veurem l'espai triat, el marc festiu, l'àmbit emprat a Castelldefels per a les seves celebracions joioses.

El primer local social per al ball a Castelldefels s'ubicava, en el temps que poden recordar els testimonis que tenim, a Cal Guardià. En el passat també rebé el nom de Cal Boixadós (cognom que s'ha utilitzat per a batejar l'edifici de pisos que ha ocupat el solar, en l'actual Avda. Constitució). Allà es feia venda de comestibles però, a més, el local disposava de sala de ball amenitzat per un manubri. Aquest manubri tenia molta feina, i no només per

Festa Major. D'ell s'en recordava perfectament la senyora Teresa Nomen Boixadós, nascuda el 1897.

"Un diumenge a la tarda, com que treballava durant tota la setmana com un dimoni i no tenia mai un moment, vaig anar a cal padrí. Allà hi havia un manubri, sempre hi havia algú que el tocava. Jo, com que hauria ballat a la punxa d'un punxó, amb qualsevol m'agafava per a ballar... la qüestió era ballar..."¹⁵.

Allà mateix actuaven ocasionalment algunes companyies de comedians. Amb més ambició que aquest local, amb posterioritat, un reduït establiment conegut com a "Cal Maitanquis" es convertí el 1931 en el Bar i Cinema Primavera i primera seu d'un incipient Centre Cultural Recreatiu, de la mà d'un dels masovers del castell, Emilio Safont¹⁶. Allà es va formar un nucli de reunió on gaudir del cinema i del ball; els treballadors de la Rocalla -"rocalleros"- solien fer-hi cap¹⁷. Representants del tradicional poble agrícola que havia caracteritzat el Castelldefels preindustrial solien anar al bar i fonda, on també es venien comestibles, conegut com Cal Pere Patxoca. La seu del Centre Cultural es traslladà a Can Sebastià el mateix any 1931. El senyor Joan Rives, que era pagès i amo de Can Baixeres, va invertir per augmentar l'oferta d'esbarjo al poble¹⁸. Fruit del seu esforç va néixer el conegut "Bar Centro", inaugurat el 8 de desembre de 1932, que oferia, a la planta baixa, servei de cafeteria, sala de jocs i billars; a la planta superior, que s'aixecarà amb posterioritat, s'hi farà ball. No ens podem estar d'assenyalar que la data d'estrena del nou establiment coincideix amb la de la Festa Major d'Hivern. El jovent va veure en els billars i la sala de ball un fort atractiu i el "Bar Centro" va guanyar molta popularitat. Des d'aquest local s'irradiava la festa; el senyor Paulí Borjas, per exemple, va formar un grup de joves que feia comparsa de ball i teatre¹⁹. Això era abans de la Guerra Civil. Entre les obres

que s'hi van representar, la senyora Isabel Bladé, nascuda l'any 1920, recorda "La creu de la masia", "El ferrer del tall", "El lliri d'aigua"; amb dotze anys ella mateixa havia format part del grup d'actors. Igualment recorda com al local, per amenitzar el ball, venia un pianista de Sant Climent de Llobregat o que un del poble, el senyor Angel Bergel, tocava l'acordió; podia ser també que l'amenització musical anés a càrrec d'una orquestra amb instruments de cartró formada pels assidus del local amb més esperit de gresca. En algunes fotografies els veiem batejats com "The yo-yo jazz". D'altres agrupacions professionals venien amb motiu de la Festa Major.

Després de la confrontació armada, el Casino de Castelldefels va obtenir sense dificultat l'aprovació per al seu funcionament que devia aprovar el Govern Civil de Barcelona. Això va ser d'aquesta manera "gràcies als informes favorables dels membres proposats per l'equip directiu i de les inspeccions policials realitzades a l'entitat, que arriben a la conclusió que 'la finalidad del Casino Castelldefels es de aspecto deportivo, atracciones y representaciones lírico-culturales, careciendo de todo matiz político'"²⁰. El *Llibre d'Actes de l'Ajuntament de Castelldefels* deixa constància de la mena d'actes que tradicionalment oferia el lloc. L'any 1947 s'havia contractat l'orquestra Bruach de Gavà a l'efecte de complir amb un programa per al dia 8 de desembre... "a la salida del oficio religioso; concierto en el Salón de Café de la población, asimismo con asistencia de las autoridades locales"²¹. El Bar Centro, al que es refereix el text anterior, fonamentaria la consecució d'una seu pròpia i exclusiva del Centre Cultural i Recreatiu de Castelldefels, constituïda formalment com a societat l'any 1950.

Aquesta institució s'encarregà durant molts anys d'organitzar els principals actes d'esbarjo de

les festes majors; és a dir, els balls. Són recordades les actuacions de l'Orquestra Planas, la de Xavier Cugat o les del cantant Josep Guardiola. Joan Rives Gorina, net del promotor del "Café del Centro", comenta: "Era música en vivo. Venían orquestas: La Maravella, Los Bravos, Los Sirex, Los Fatxendes y una vez vino Antonio Machín, era negro, recuerdo, dio un concierto y... pobre hombre, la gente no aplaudía..., fue un desastre aquello... ¡Ah! Venían orquestas de Sitges y gentes de todas partes... También nosotros íbamos a otras fiestas mayores"²². Del ball que tant d'entusiasme despertava, cal dir que, primer de tot, es feia al local originari del bar; cap a començament dels setanta van haver d'organitzar-ho a la pista poliesportiva coberta del carrer Bisbe Urquinaona. La raó del canvi no va ser altra que la cancel·lació, el 1969, del contracte amb el propietari del bar quan ell va voler vendre-s'ho. El 1976 utilitzaren un nou edifici situat a la Plaça de l'Estació²³. Per a poder assistir-hi, com a qualsevol ball que es celebrés, s'havia de pagar, quelcom que llavors era acceptat com un fet normal. Les entitats esportives de la població solien completar l'oferta de la programació de la festa amb l'organització dels esdeveniments que els hi serien propis. Així es desenvolupava, a grans trets i any rera any, la Festa Major d'Hivern durant el llarg període del franquisme. Com a element folklòric propi de Catalunya, si de cas, es podia gaudir de les sardanes ballades per tots i de les que, en els anys que va durar l'experiència, feien lluir els membres del conjunt del ballet folklòric sardanístic del poble: "L'anella Dolç Esforç". La colla sardanista Anella Dolç Esforç, integrada per joves de Castelldefels d'aquella època, s'estrenà el 8 de desembre del 1952, Festa Major d'Hivern.

Entre la penúltima època, la de dictadura, i l'actual, democràcia, hi haurà canvis fonamentals en

la celebració festiva. Triem anys separats per quel·com tan significatiu per tal de demostrar l'afirmació anterior.

La darrera "Fiesta Mayor de Invierno de Castelldefels" viscuda abans de la mort del general Franco –"patrocinada por el Ilmo. Ayuntamiento y el Patronato Municipal de Cultura y Deportes; organizada por el Centro Cultural Recreativo"– va presentar com a ingredients: El "IV Festival de Intérpretes Infantiles de la Canción"; el "I Torneo Interescolar Deportivo", amb futbol, bàsquet, cros i prova de força; actes religiosos com el de la missa del dia 8 de desembre "con asistencia de las dignísimas autoridades"; l'acte oficial de comiat del sergent de la Guardia Civil de la localitat, Manuel Leandres Sierra; el "III Concurso Local de Ajedrez"; la "VI Exhibició de Colles Sardanistes" (anunciat íntegrament en català al programa de festes oficial); cercavila amb majorettes; "Concurso de Pesca Marítima"; ball a la zona poliesportiva municipal i algun altre esdeveniment esportiu com ara dos partits de futbol, un de preliminar juvenil i, l'altre, el partit de lliga de segona regional entre U.D. Castelldefels i Betis Atlético.

El *Boletín de Castelldefels*, revista municipal editada per l'Ajuntament de Castelldefels des del 1979, parlarà de la Festa Major d'Hivern en el seu segon número: "Después de la Semana Cultural que se ha celebrado del 30 de noviembre al 6 de diciembre, estamos ya en plena Festa Major que, a lo largo de tres días, va a convertir al pueblo de Castelldefels en un torbellino de diversiones"²⁴. El programa d'actes, que llegim al mateix butlletí²⁵, assenyalava per al dissabte dia 8 de desembre: la cercavila a les 10 amb els gegants i el grup "Barrila"; a les 12, concert amb la Banda de Música del Col·legi Pare Manyanet; a la nit, a dos quarts d'onze, Ball Popular al Poliesportiu. Per al diumenge, dia 9, com a acte a destacar, es va

programar una ballada de sardanes amb la Cobla la Principal de Collblanch.

La Festa Major d'Hivern corresponent al 1980 serà, com és lògic, anunciada també des de les pàgines de la publicació municipal, ara ja titulada en català. El *Butlletí* presentarà en portada el cartell de festa i, en pàgines centrals, els actes programats: El 7 de desembre, actuació de danses catalanes, a la plaça de l'Església, a càrrec de l'Esbart Ciutat Comtal. El dia central de la festa hi hauria cercavila, a partir de les nou i amb la relativa novetat de la "CUCA, confeccionada por niñas y niños de esta Villa, siendo acompañados por Gigantes y Cabezudos"²⁶; a les onze, missa solemne; a les dotze, gran aplec de sardanes; a la tarda, a les set, havaneres amb el grup Cavall Bernat.

El protagonisme dels actes populars s'anirà accentuant en les festes hivernals dels anys següents i, així, s'incorporaran elements a la cercavila, encara que no sempre podien ser del propi municipi. Per exemple, l'any 1982 es van poder veure el Drac de Terrassa i els seus diables. Per sort el 1983 ja els personatges infernals s'havien generat a Castelldefels²⁷. Llavors l'Agrupació de Cultura Popular ja podia fer un balanç força positiu de la tasca feta i presentar esperançats nous projectes:

"El primer grup que vam crear, com tots sabeu, fou el dels castellers -a més d'això, es volen interrogar per a poder contestar amb orgull- Què hem fet? Ensenyar instruments musicals catalans a més de vint nens. Ensenyar a més de cinquanta nens els nostres balls. Ensenyar a fer castells a més de 120 persones de les quals aproximadament encara en continuen 80. Construcció dels nous gegants de Castelldefels; per la qual cosa un mínim de tres persones van treballar, sense rebre cap sou, almenys quatre hores diàries durant més de tres mesos (...) Què volem fer?

Cartell de 1986

Volem fer més balls, per a l'estiu està previst de fer el ball de panderetes, el ball de bastons i el de capgrossos (...) Volem refer els antics gegants. Volem aixecar castells més alts..."²⁸.

Així, en general, de la Festa Major d'Hivern que es celebrava els anys vuitanta del segle XX es recorda: cercavila amb gegants i capgrossos, havaneres, concursos de pintura ràpida i de fotografia, teatre, o la cursa ciclista al castell, que es feia des de 1980²⁹.

Evidentment el programa, a més de consolidar-se, ha anat guanyant des de les dates assenyalades en nombre i varietat d'esdeveniments. Per la Festa Major d'Hivern de l'any 1982 va sortir per primera vegada el ball de gitanes³⁰. Podem destacar que el 1985 s'estrenà el ball de cercolets³¹; el 1986 es va fer una trobada de dracs; el 1988, es va poder veure l'espectacle insòlit dels diables de l'Agrupació de Cultura Popular de Castelldefels passejant la Verge a la processó; el 1990, participà la Casa d'Aragó a la festa portant un "toro de fuego"; el 1992, la cercavila, a càrrec de l'ACPC, va tenir també la col·laboració de la Banda de Trompetes i Tambors de la Hermandad del Cristo de la Paz. El ball de pastorets, estrenat per l'Agrupació de Cultura Popular de Castelldefels l'any 1998, s'executà dins l'església parroquial per la Festa Major d'Hivern en el moment de l'ofertori de

la Missa Solemne³². Any rera any, com es pot veure, la festa ha pogut tenir les seves novetats i això el que demostra, ni més ni menys, és que la festa viu. Cal assenyalar la importància que en aquest sentit ha tingut a Castelldefels la irrupció de més i més elements de caràcter folklòric tradicional a les cercaviles i a la processó que, això sí, es manté com a embrió germinador de tota la festa castelldefel·lenca.

Nadal

El culte solar ha estat present en algunes cultures primitives. Aquests homes s'adonaren que augmentaven les hores de sol després del solstici d'hivern i fins al d'estiu. El sol reprenia les forces perdudes en els mesos precedents i això propicià la festa. Algunes societats, però, transferiren alguns atributs del sol als homes que ostentaven el poder. A Roma, per exemple, l'emperador suplantarà la rellevància del cos celest per la seva personal quan es parli, el dia del solstici hivernal del «Natalis Invicti» o naixement de l'invicte. L'Església cristiana primitiva, tot considerant que el seu invicte ni podia ser el sol ni l'emperador, aprofità l'ocasió festiva per commemorar el naixement de Jesús, figura victoriosa de la nova fe. La celebració cristiana del Nadal va aparèixer per primera vegada a Roma, cap a l'any 330 i ja el 25 de desembre, la data en què llavors s'esqueia el solstici. La cristianització de la festa permetrà referir-se al naixement d'un nadó -el nen que porta la llum al món com un nou sol- i al voltant d'aquest fet puntual gira encara la nostra celebració del Nadal. Jesucrist, la única i veritable llum de l'ànima cristiana, és el protagonista principal d'aquesta festa que s'ha fet seva des de fa gairebé disset segles. El costumari nadalenc girarà al voltant d'aquest motiu fonamental. El naixement de Jesús es celebra la nit del 24 de desembre amb tota solemnitat a la Missa del Gall.

Més enllà, però arribaran les ressonàncies d'aquest fet en d'altres manifestacions més populars com ara els pessebres, dramatitzacions del naixement de Jesús, cant de nades, ornamentació dels carrers i de les llars particulars. Abans de considerar aquestes mostres típiques de dates nadalenes, recordarem breument un costum que institucionalitzava l'esperit de compassió que el Nadal desperta. La iniciativa rebia el nom de la "Navidad del Pobre".

La navidad del pobre.

El novembre de 1947, en sessió municipal ordinària, l'alcalde de Castelldefels Francisco Casacuberta Roger, proposa organitzar "La navidad del pobre"; ho fa en el torn de precis i preguntes i així queda reflectit en acta:

"El Señor Presidente manifiesta a los reunidos —que eren els senyors Angel Monill, Francico Rosiñol, Esteban Bou i Amadeo Montoliu— que, en virtud de la próxima Fiesta de Navidad, sería altamente conveniente organizar en esta localidad la 'Navidad del Pobre', por lo cual y teniendo en cuenta las difíciles circunstancias económicas que atraviesan algunas familias de la población, procede al efecto adoptar los acuerdos consiguientes para que pueda tener efectividad dicha fiesta. Intervienen en la deliberación todos los señores Concejales presentes y finalmente el Consistorio acuerda por unanimidad. 1º Celebrar para el presente año y con motivo de las 'Fiestas de Navidad' la Navidad del Pobre, que consistirá en realizar donativos en racionamientos y en metálico a las familias más necesitadas de esta población. 2º Solicitar a la Delegación Provincial de Abastecimientos y Transportes un cupo extraordinario de racionamiento con destino a los pobres de esta localidad. 3º Solicitar asimismo donativos en metálico a los industriales y comerciantes de esta localidad, con destino a la sub-

vención y adquisición de racionamiento y donativos en metálico a los pobres de la localidad. 4º Encabezar la suscripción anteriormente expresada y por parte de este Ayuntamiento con la cantidad de quinientas pesetas que se abonarán con dicho fin con cargo al capítulo número 18 de Imprevistos del vigente Presupuesto Municipal de Gastos”⁷³³.

Ens surt novament el concepte de “Navidad del Pobre” a la documentació municipal per una adquisició feta per un altre alcalde: “mantas necesarias para el juego de cama de la fuerza expedicionaria de la Guardia Civil que, con motivo del XXXV Congreso Eucarístico Internacional de Barcelona, fue destacada en esta localidad (Castelldefels), las cuales cree que podrían ser cedidas con cargo a los donativos que se efectúen en ocasión de la proximidad de la tradicional fiesta de la Navidad del Pobre”. Feta aquesta consideració, el 9 de juny de 1952 per l'alcalde del moment, Francisco Viñas, l'acta del ple recull que s'aprova “dar por bien adquiridas las mantas destinadas a la próxima fiesta Navidad del Pobre que serán cedidas a los indigentes de esta localidad con cargo a los donativos que se efectúan en tal ocasión”⁷³⁴.

Els pessebres.

El pessebre és una reproducció plàstica del naixement de Jesús. El primer del que tenim constància va ser un pessebre vivent i va ser concebut per sant Francesc d'Assís, a la localitat de Greccio (Umbria) l'any 1223. En l'àmbit de les esglésies i després en les cases particulars el muntatge s'organitzaria amb figures. Després de passar per les llars aristocràtiques el costum es va popularitzar i ha arrelat a les cases, als aparadors de les botigues i a les esglésies.

Pel seu caràcter alguns dels pessebres casolans de Castelldefels han transcendit al coneixement pú-

blic. Aquest és el cas del que durant molts anys ha muntat a casa seva la senyora Paquita Quiroga en les dates tradicionals. El muntatge comença cap al dia de Santa Caterina, 25 de novembre, i l'obra enllestida es pot veure fins a la data en que es desmuntava, el 2 de febrer, la Candelera. En altres llocs ben significatius per la seva dimensió comunitària es poden veure fàcilment bones mostres d'art pessebrístic a Castelldefels. En destacaríem, en primer lloc, el que ha elaborat durant molts anys el senyor Josep Maria Casellas a l'interior del temple de Santa Maria. També hi ha punts de concurrència anual a molts aparadors dels diferents comerços de la ciutat.

De pessebres monumentals també en podem gaudir. La seva col·locació tradicional ha estat la plaça de l'Església.

La Hermandad del Cristo de la Paz, durant alguns anys, ha organitzat concursos de pessebres fets a les cases particulars.

Dramatitzacions del naixement de Jesús.

Els pastorets i els pessebres vivents són també formes de representar el naixement del Messies. Més de cent poblacions d'arreu de Catalunya representen alguna versió dels pastorets; d'altres fan pessebres vivents.

A Castelldefels, després de la reforma de la plaça de l'Estació de 1988, dins l'estructura de fusta que caracteritza aquest lloc, durant tres anys, va fer-se un pessebre vivent, amb animals i tot. El primer any va ser el mateix any 1988³⁵. Organitzat per la Creu Roja, aquest efímer muntatge havia tingut alguns precedents a Castelldefels:

L'exemple més clar és el d'un Pessebre Vivent que en una pedrera, tot just a sota de l'avinguda del Mirador i relativament a prop del baixador (darrera del llavors conegut Hotel Babalú), es va fer també

a meitat de la dècada dels seixanta. Un redactor de la revista *El Castell* valorava el Nadal de 1965: “Un poco escépticos visitamos el Belén Viviente instalado en aquel bello rincón de Bellamar y al contemplarlo nos dimos cuenta de lo bien logrado que resultaba”³⁶. Part d'aquest pessebre vivent, es convertia en una comitiva que enfilava el seu camí cap al nucli urbà. Els Reis, per exemple, havien fet servir cotxes luxosos per al seu passeig particular. L'aparició en la desfilada de les figures dels Reis de l'Orient es pot considerar, sens dubte, conformadora de la Cavalcada de Reis amb vehicles motoritzats. Quan parlem d'aquesta ho recordarem.

Un altre antecedent és la representació de diferents escenes evangèliques relatives al naixement de Jesús per part dels nens de catequesi de l'església del barri de Vistalegre, primer al temple provisional del carrer Mansió, posteriorment a la nova església de Nostra Senyora de Montserrat.

Cançons de Nadal.

Les típiques cançons de Nadal surten de l'àmbit estrictament familiar a Castelldefels per convertir-se en una oportunitat més de les corals del poble de fer demostració del seu art. Un Concert de Nadal es fa a l'església de Santa Maria de la Salut, tradicionalment el vespre del dia vint-i-cinc de desembre. Des de l'any 2002 hi ha un segon concert, amb la qual cosa queden repartides les actuacions de les entitats musicals; aquest segon concert ha anat variant en quan al lloc de celebració.

Ornamentació dels carrers.

Arreu el Nadal guarneix de lluminàries els carrers de les diverses poblacions. Castelldefels no fa excepció d'aquest costum. En diversos anys hi ha hagut motiu, a més, per a fer-ne ressò.

Un primer exemple correspon al Nadal de 1965-1966:

“Terminadas las fiestas navideñas, este año nuestro pueblo debe felicitarse, ya que en algunos aspectos se ha superado a los años anteriores.

En cuanto a las iluminaciones, los árboles navideños del Ayuntamiento y Plaza de la Estación fueron de un gusto exquisito; y magnífica la estrella que desde el templo parroquial ambientaba a todo el pueblo.

Los comercios no quedaron atrás. ¡Felicitaciones! ¿Cundirá el ejemplo y el próximo año veremos alguna calle, por ejemplo nuestra Vía Triunfal, llamando la atención de todos los visitantes?”³⁷.

Tot i la invitació a participar, el costum va tenir, com altres coses, una certa decadència associada a moments de crisi econòmica. No obstant reeixirà novament. El Nadal del 1990 destacà per l'ornamentació. Una vegada passades les festes es recordaven el pessebre vivent de la Creu Roja al cub de fusta -que es feia per tercera vegada- i altres pessebres com el de la plaça de l'Església o els dels diferents aparadors; però, com a novetat, l'enllumenat festiu: “els llums dels carrers els van preparar l'Ajuntament i la Unió de Botiguers i cada una de les entitats en va assumir el 50% de les despeses”³⁸. El guarniment, des de llavors, s'ha tornat a veure cada any per les mateixes dates.

Els innocents (28 de desembre)

Aquest dia es poden fer tot tipus de bromes. El costum és molt antic i la gent despistada pateix que les burles són permeses.

Algun any ha estat el mateix Consistori qui ha fet broma. El 1993, per exemple, s'anuncià que es venia l'edifici de l'Ajuntament. Per sort, la gent s'ho va saber prendre a broma i, fins i tot, va contestar.

Veiem, un exemple:

“Elvira Arias Fernández solicita de este Excmo. Ayuntamiento ser informada de:

Precio de venta (siempre discutible y por tanto negociable) de este Ayuntamiento.

Beneficios del mismo durante los últimos quince años.

Endeudamiento con cajas y bancos.

Plantilla 'total' entre funcionarios, representantes políticos y 'otros'.

Gracia que espera merecer del Ilmo. Sr. Alcalde rogándole mire con cariño esta solicitud ya que sería una satisfacción personal poder añadir a mi patrimonio ese maravilloso inmueble”³⁹.

En altres ocasions ha estat la premsa la que ha pres la iniciativa de fer broma implicant les institucions municipals. A tall d'exemple només cal recordar que la revista *Aquí*, de difusió i abast comarcal, es feu ressò d'una proposta adoptada pels alcaldes del Baix Llobregat per a declarar aquest territori país independent respecte la resta de Catalunya i d'Espanya⁴⁰.

Epifania. La cavalcada

La vigília del dia de l'Epifania, celebrada a casa nostra el 6 de gener, Castelldefels rep de fa molts anys la visita de ses majestats els Reis d'Orient: Melcior, Gaspar i Baltasar. Els Reis arriben en una cavalcada que recorre la ciutat. Passada la primera meitat de la dècada del 1950, els Reis es deixaren veure per Castelldefels per primera vegada davant els ulls atònits dels nens de la població. Llavors venien gairebé sols i muntant a cavall: apareixien al castell i baixaven pel camí que hi havia fins arribar a la plaça de davant l'església del poble, on feien un tomb. Altres anys, els cavalls havien portat també els Reis, però els havien baixat al poble des de la masia de La Goma (actual Casal de Cultura). Dels primers anys

en què s'utilitzaren vehicles motoritzats cal recordar la participació entusiasta del senyor Antonio Montserrat. Ell deixava el seu camió i, amb aquest suport i altres de semblants, es muntava la desfilada. Els nens podrien veure els regals que havien de rebre aquella nit i, fins i tot, als mateixos reis. Ses majestats, a més, els rebrien personalment sota els arcs de la casa consistorial. Abundant material gràfic de 1964 ho mostra i trobem també qui ens dona notícia: “En 1964, era mosén Joan Sunyer quien explicava el objeto del viaje (de los magos) antes de que una de sus majestades tomara la palabra”⁴¹. L'any següent alguna cosa canvià en la desfilada reial. Aquesta sorgí com a perllongació d'una representació del naixement de Jesús tal com s'ha apuntat més amunt. El promotor d'aquesta iniciativa va ser el senyor Aquilino Sureda. Seguint la seva idea, part dels quadres escènics del pessebre vivent van discórrer pel centre urbà de Castelldefels. Així, es van poder veure els moments emblemàtics relacionats amb el natalici de Jesús com ara l'Anunciació, la Visitació, el Naixement.... La Cavalcada va ser integrada com a part d'un pessebre vivent que es posava en marxa pels carrers del centre del poble. Els reis, per exemple, havien fet servir cotxes luxosos per a fer-se portar al poble. En general, el resultat va merèixer felicitacions en el seu moment: “Haciéndonos eco de todo el pueblo, elogiamos, agradecemos y felicitamos la fiesta de recepción de los Reyes Magos. La cabalgata resultó brillantísima, siendo del agrado de mayores y pequeños, como lo demostraron con su asistencia y con la emoción que se reflejaba en sus rostros”⁴². Dos anys es va fer la cavalcada com a continuació del pessebre vivent. Immediatament, encara a la segona meitat de la passada dècada dels seixanta, se'n feu càrrec de l'organització de la desfilada el senyor Martín de Angelus. Es mantenia el costum

de posar sobre les carrosses un repertori de motius relacionats amb la vida del jove Jesús tot oferint, per exemple, el de la presència d'un adolescent Jesús entre els doctors de la Llei al temple de Jerusalem. Després s'organitzà la festa amb la concurrència de les associacions de veïns -llavors començaven a funcionar- i la cavalcada abandonà el seu caràcter de pessebre vivent ambulant i, a més, modificà el seu recorregut. Cada associació incorporava la seva carrossa feta al seu gust, a més sortien des d'empreses locals com Rocalla, Talleres Barberán, o la pròpia del Centre Cultural. En total arribaven a ser unes catorze o quinze carrosses. Quan s'aconseguí fer sortir la Cavalcada des del recinte del Castell la comitiva guanyà en espectacularitat per l'entorn en el qual es posava en marxa. El recorregut que llavors feia la portava pel carrer de Manuel Girona fins la plaça Joan XXIII; d'allà pujava al barri de Vistalegre; tornava a Joan XXIII, anava a Manuel Girona per a trobar el carrer Església; buscava fer via fins la plaça Sant Jaume; baixava a la Via Triunfal (araAVINGUDA Constitució) per a recórrer aquesta via fins al lloc on s'ubicava la Rocalla; llavors tornava a buscar el camí per a acabar a la plaça de l'Església. A la plaça es feia un cerimonial de rebuda als reis marcada pel seu caràcter oriental; se'ls oferia pa i sal, dàtils i llet. Ells adoraven la figura del nen Jesús i es disposaven a rebre les cartes. L'any 1973 el senyor Casellas va participar per primer cop com a organitzador de la cavalcada i, més tard, començant per la cessió d'unes "xilaves" portades del Sahara Occidental, s'encarregarà del vestuari reial i del seu sèquit. Un dels entusiastes de la Cavalcada, cal recordar-ho perquè ha estat al darrera durant tots els anys que va poder, va ser el ja citat rector de la parròquia des del 1960 i fins a la seva mort, mossèn Joan Sunyer; ell recolzava moltíssim la celebració d'aquest tipus d'actes.

Durant les darreres edicions, la Cavalcada ha modificat el seu recorregut. El més significatiu ha estat el fet que, en una primera part, cada rei visiti un barri diferent del poble; després es troben i inicien una darrera part plegats.

Malgrat els canvis en el recorregut, el que sempre s'ha fet és el repartiment de caramels a la mainada. La comitiva reial a Castelldefels té com a punt de destinació la plaça de l'Església, on faran l'adoració del nen Jesús que allà trobaran representat. Després de rebre la totalitat de les cartes que els nens els hi han adreçat, ses majestats iniciaran secretament el repartiment dels regals per cadascuna de les llars.

Al dia següent es menja el "tortell de reis". Aquest pastís porta una figureta d'un rei al seu interior que donarà dret a ser coronat. L'altra sorpresa que es pot trobar a dins és la fava seca; si t'ha tocat la fava al teu bocí hauràs de pagar el pastís.

«Si la fava tu has trobat,
paga el tortell sens recança,
i no perdis l'esperança,
seràs ser afortunat.
I si surt la figureta,
no et quedarà més remei
que ser coronat com a rei
d'aquesta festa distreta»

Sant Antoni "dels burros"

Sant Antoni, un dels quatre sants amb pel a la cara que venen al nostre record en una setmana de gener coneguda com la dels barbut, té situada la seva celebració el 17 de gener. Sant Antoni, un dels primers pares del desert, sovint ha estat representat acompanyat d'un garrí. Diuen que el sant l'havia guarit. La protecció de la resta d'animals domèstics també se li encomana. El Castelldefels d'abans, que conservava el seu caràcter rural i ramader, feia bon

record de la diada del sant i ho feia amb la celebració de la benedicció dels animals. L'equivalent a molts altres llocs és la festa coneguda com els tres tombs, en referència a les voltes cerimonials que es feien encerclant l'església. A Castelldefels, a més de l'antiga benedicció pública dels animals, s'havien arribat a celebrar esdeveniments relacionats amb el món animal, com ara curses de cavalls. Hi ha constància documental de la celebració de la festa. En el text marginal d'una acta de la Comissió Municipal Permanent de gener de l'any 1954 s'anuncia: "Lectura invitación del Presidente Hermandad para asistir a la solemne misa de la festividad de San Antonio Abad". El text principal en dona els detalls:

"Es leída una invitación remitida por el Prohombre de la Hermandad Sindical de Labradores de esta localidad, para que esta Corporación Municipal asista a la solemne misa que con motivo de la Festividad de San Antonio Abad, tendrá lugar en esta localidad el próximo día diecisiete del corriente mes, teniendo la reunión de las Autoridades lugar a las diez y cuarenta y cinco de la mañana en la Casa Consistorial . La Comisión Municipal Permanente así lo acuerda"⁴³.

De la presència dels animals al carrer, que

eren guarnits per a l'ocasió en què eren beneïts pel mossèn, ens parla la senyora Teresa Aldeguer, tot fent referència a la manera de fer que les besties lluin més: "Dos dies es passaven arreglant amb llimona i Netol els claus de les brides des cavalls i, així, feien goig".

La Candelera i Sant Blai

Com hem indicat més amunt, el dia 2 de febrer -"la Candelera"- és el dia que la tradició marca per a que els pessebristes desfacin les seves obres.

Al segle IV es va establir la festa de la Purificació de Maria al Temple, quaranta dies després de Nadal. Les candeles que es beneeixen a l'església la data del 2 de febrer es guardaven per a ocasions especials: tempestes, perill de mort, parts, agonía.

A banda d'això, és remarcable, a Castelldefels com a d'altres indrets, la celebració de la Candelera com a festa gremial dels electricistes. Aquell dia anaven tots els "xispes" a missa i no treballava cap d'ells. Un de l'ofici, i queda per a l'anècdota de meitat del segle XX, cada any estrenava per aquesta data una granota de treball nova; es dona la circumstància que amb aquesta peça de roba anava a la celebració de l'eucaristia de la que parlàvem. El nom d'aquest personatge era Ramon Yll.

Després del dia de la Candelera, el dia 3 de febrer, ve sant Blai. Es beneeixen panets durant l'eucaristia. Tradicionalment hom els hi atribuïa la facultat de guarir persones o animals amb afeccions a la gola, part del cos de la que n'és patró sant Blai.

CARNESTOLTES I QUARESMA

Carnestoltes

A Catalunya, el Carnaval és conegut també com a Carnestoltes. En aquesta festa troben el seu lloc la

llicència en els costums i la llibertat. Els seus orígens són molt remots i diversos. La celebració del Carnaval, prohibida durant el franquisme, es va recuperar amb una forta càrrega simbòlica amb l'adveniment de la democràcia. En el Carnaval s'ha volgut veure el senyal de la llibertat recuperada. La recuperació de la festa durant la transició a la democràcia va propiciar que revifessin les celebracions. El personatge grotesc del Carnaval es farà l'amo de la vila, si més no durant uns quants dies.

El Carnaval comença un dijous del mes de febrer que rep el nom de gras o llarder, acabarà sis dies després amb l'enterrament de la sardina, el Dimecres de Cendra. El Dijous Gras se solen consumir coques de llardons i botifarra d'ou. Els infants acostumen a fer aquests àpats amb els seus companys. A moltes escoles, a més, la figura del Carnaval haurà fet acte de presència i donarà ordres que s'hauran de complir; normalment totes tenen un sentit contrari a l'ordre establert. Per exemple, pot manar portar les sabates desaparellades. Aquests rituals que porten un element caòtic poden ésser presents durant diferents jornades. Algun d'aquests dies lectius la mainada pot sortir amb els companys d'escola a fer la rua, un moment per a l'exhibició pública de les diferents disfresses que en trastoquen l'aparença de cadascú. El món capgirat que permet el temps de carnaval està associat al canvi en l'aspecte que oferim de nosaltres mateixos davant els altres. La disfressa és un dels elements clau que perviu en el nostre carnaval. Es pot dir que gairebé és obligada la presència de la disfressa als típics actes i celebracions de carrer i no sols per part dels nens. Ho podem comprovar en les fotografies de diferents balls de carnaval d'uns anys en què s'havien de celebrar en l'àmbit privat del Centre Cultural Recreatiu. Una altra imatge més recent, ja del temps en què el ball es feia al que llavors era

el Poliesportiu (avui sala Margarida Xirgu), il·lustra el costum castel·ldefelenc, i que durà uns quants anys, de fer el Ball de la Pinyata el dissabte de carnaval al vespre. "Cada parella va estirant una cinta de les que pegen d'una pinya grossa. Hi ha cintes amb premi (un viatge a Mallorca, etc.)"⁴⁴. Aquest costum es produí ja en la primera celebració oberta a tothom del Carnaval des de la recuperació dels ajuntaments democràtics. Aquest primer carnaval era anunciat el febrer de 1982 pel regidor de "Relaciones Cívico-ciudadanas y Festejos", Manuel Dopico Villodres: "En el mes de febrero se montarán las fiestas de carnaval. Las organiza la Concejalía de Cultura con la colaboración de la cartera a mi cargo. En principio tenemos programado realizar un gran baile de disfraces el día 20 a las 22 horas en el Polideportivo y el 21 se dedicará a los niños. Habrá un baile a las 5 de la tarde y actos diversos para todos los chavales"⁴⁵. El reportatge gràfic dels actes anunciats ens mostra en el seu dia que es produí la típica pinyata⁴⁶. Com podem comprovar, la festa que els menuts inicien normalment a l'escola té continuïtat fora d'aquest àmbit i es contagia als grans. El Diumenge de Carnaval, l'immediatament posterior al Dijous Gras, és típica la rua de Carnaval. On es feia des de temps remots, aquest dia sortia el «carrus navalis», una barcassa amb rodes tirada per deu o dotze cavalls que es passejava per les ciutats i que relacionem amb el nom de la festa «carnaval». Avui, però, només veurem a Castelldefels gent disfressada que segueix l'itinerari de la rua. A més, com ja ha quedat apuntat, el dia principal d'exhibició de les disfresses ha passat al dissabte per una qüestió operativa: poder perllongar la festa fins ben tard i permetre un descans reparador abans d'encetar de nou la setmana laboral que, per a la majoria, comença el dilluns. La rua carnavalesca, on s'acullen les diferents comparses, recorrerà

les diferents vies urbanes; cadascú, però, tindrà la llibertat de disfressar-se segons el gust particular. El grau de complexitat del cercavila dels darrers anys ve donat per la voluntat de fer participar la gent el dia principal de rua en dos àmbits ben allunyats entre si: la zona del centre de la vila i la del sector de la platja amb més animació (Playafels). El ball de màscares i concurs de disfresses, precisament, es celebra en un local de la platja on s'han hagut de traslladar per torns els participants⁴⁷.

Dimarts de Carnestoltes. Aquest dia, la disbauxa que ha comportat el mandat de sa majestat el Carnestoltes és qüestionada públicament davant la sospita que sigui perjudicial per a la comunitat. En el judici públic el rei de la gresca sempre és condemnat a mort. La pena capital s'executarà mitjançant la crema del destronat Carnestoltes⁴⁸. El seu esperit malèfic no tornarà a trasbalsar la vida de la vila fins l'any següent.

La Quaresma

Col·locada entre el Carnaval i la Pasqua, la Quaresma és un període de dejuni i d'abstinència, d'una durada de quaranta dies. El terme «quaresma» prové de la paraula llatina «quadragesima», que indica el nombre de dies que dura. Durant la quaresma no era permès de menjar carn llevat si es disposava de dispensa eclesiàstica.

Dimecres de Cendra és el primer dia de Quaresma. No obstant, aquest dia es considera a la vegada el darrer del Carnestoltes. Tan és així, que es barregen els costums d'un i altre període.

Per acabar les festes del Carnestoltes hi ha gent que va a "enterrar la sardina", tot organitzant un berenar on s'oficia el sepeli de l'àrengada. De nou trobem que aquest costum ha estat assolit per

La quaresma acabarà amb la disbauxa

l'àmbit escolar. El significat d'aquest ritual no és gens clar, podria ser una deformació del costum d'enterrar aquest dia una espinada de porc que serviria per a recordar que començava, amb la quaresma, el temps durant el qual no es podria menjar carn. El costum es pot emparentar, però, amb el de l'enterrament del Carnestoltes.

L'inici quaresmal es pot celebrar d'una altra forma. A l'església s'imposa la cendra al front tot fent la marca d'una creu. El gest constitueix un símbol de

purificació i abstinència. De fet, hi ha el reconeixement implícit que la Vella Quaresma presidirà els propers dies. Aquesta és una figura que du un bacallà en una mà i que té set peus, indicatiu del total de setmanes que la veurem. Cada setmana que passi des de la seva aparició, el ninot de la bacallanera perdrà un dels seus peus.

Sant Josep

El dia de sant Josep, 19 de març, representava un cert alleugeriment de les càrregues quaresmals i era esperat, per exemple, perquè era costum d'organitzar ball. Aquest fet era recordat el dia 25 de novembre de 2005 a la taula rodona que el Grehic organitzà per a recordar la manera com eren celebrades a Castelldefels les festes al llarg del segle XX.

EL CICLE PRIMAVERAL DE LA SETMANA SANTA I LA PASQUA

Rams. La Palma

Palmes, palmons o rams de llorer, romaní o olivera es veuran pel carrer en mans dels nens. El diumenge de Rams és costum de beneir aquests rams i palmes. El que s'està reproduint, de fet, és l'acclamació que va rebre Jesús en pujar a Jerusalem. En molts llocs es fa processó. A Castelldefels se'n feia una de senzilla, però darrerament s'ha enriquit amb l'adquisició del "paso" escaient per part de l'Hermandad del Cristo de la Paz, l'any 1992⁴⁹. La imatge que surt al carrer representa, justament, a Jesús damunt un pollí, cavalcadura que va fer servir per arribar a la ciutat santa. Els actuals punts d'inici i final de la processó -la plaça de la Democràcia i la de l'Església- compten amb l'afluència massiva per a rebre la benedicció solemne dels rams.

El salpàs

El rector era el protagonista i l'artífex de la ruta del salpàs. Es feia encara en temps de quaresma. Les masies del terme eren visitades a efecte de rebre una benedicció prèvia a la celebració pasqual. Els masos de Castelldefels preparaven un bol amb sal i un altre amb aigua. Amb aquests dos elements es feia una barreja que, en convertir-se en una pasta espessa podria ser llançada sobre la paret. El lloc destinat per a aquest senyal fet pel mossèn era el que acollia el bestiar que les famílies tenien estabulats. Un drap lligat a l'extrem d'una canya podria servir com a llançadora del producte que, segons recorden alguns, esdevenia una marca que es conservava a la paret durant tot l'any següent. No era gens estrany que, en alguna de les masies que en la jornada eren visitades, el sacerdot i els escolans que el podien acompanyar fossin convidats a dinar. De totes les visites, però, es treia un altre profit. Ous, olives, figues i d'altres productes omplien el cistell del capellà, ja que amb els productes del camp era obsequiat el pastor d'ànimes. Els records que la gent de Castelldefels manté d'aquest costum van lligats a les visites que en feia a la pagesia mossèn Codinach, rector de Castelldefels entre els anys 1948 al 1960 i es van posar de manifest durant la celebració d'una taula rodona que, sobre el tema de la vivència de les festes a Castelldefels durant el segle XX, es va dur a terme el dia 25 de novembre de 2005 a proposta del Grehic⁵⁰.

Després de Rams. Processons

Des del diumenge de Rams al de Pasqua es celebra el que es coneix com a Setmana Santa. Durant la Setmana Santa l'austeritat quaresmal s'accentuava. Una nota característica d'aquesta setmana és la presència als carrers de les processons.

Ja es feien a Castelldefels processons des de molt antic. En l'època en que la rectoria de Castelldefels era ocupada per mossèn Josep Codinach s'havia organitzat un cos de portants per al Via Crucis. És veritat, però, que en un cert moment, cap a finals dels anys seixanta del segle XX, es van deixar de fer les processons. Així ho recordava el senyor Antonio Benítez quan, el 1983, escrivia:

"Han pasado ya algunos años, puede que quince, que las calles de Castelldefels vieron pasar el último desfile procesional de Semana Santa. A pesar del tiempo transcurrido, muchos vecinos de entonces recuerdan aún, con nostalgia, aquel acontecimiento. La memoria flaquea en algún dato, eran cuatro o cinco pasos, pero no en lo sustancial: estaban formados por figuras vivientes, es decir, por los propios vecinos del pueblo"⁵¹.

La comunicació del senyor Benítez passa a donar notícia del retrobament amb l'antiga tradició procesional de Castelldefels:

"Tras esta prolongada ausencia llega el día en que nuestra Parroquia decide organizar la celebración de una procesión nuevamente por nuestras calles. Para conocer todos los detalles relativos a este acontecimiento, dedicamos un programa de la serie Vecinos de Castelldefels en nuestra Emisora Municipal, donde los mossens Joan Sunyer y Lluís Joanet explican con detalle su intención: realizar un Vía Crucis procesional con 14 estaciones distribuidas entre la iglesia de Ntra. Sra. de Montserrat (Vistalegre) y la iglesia de Sta. María (Plaza de la Iglesia) en la tarde del viernes primero de abril".

I encara una cosa més ens deia el comunicant des del *Butlletí de Castelldefels*:

"Hay rumores, sin confirmar, que tienden hacia la formación de una Hermandad o Cofradía para la Semana Santa en Castelldefels"⁵².

Encara sense que prenguéssin forma l'"Hermandad", es van començar a fer Via Crucis al carrer. El Via Crucis, o camí de la creu, recorda en catorze estacions el recorregut de Jesús cap a la seva mort. Això arrelà aviat i així es podia comentar:

"En 1984, las fiestas de Semana Santa ya tenían resonancia. Se encargaban de dársela, entre otros, Andrés Ruiz Fernández (mort el 1986), por entonces un jubilado natural de Moral de Calatrava (Ciudad Real). Detrás de su quehacer estaba el empuje fervoroso de su mujer, Ana Ferrer Oleaje, modista nacida en Alcira (Valencia). Otro nombre que se debe destacar, de los de entonces, es el de José Coca Redondo, fotógrafo de profesión nacido en Granada; él ha documentado regularmente con sus instantáneas las procesiones de Castelldefels. Las primeras procesiones eran el reflejo claro de un conglomerado de tradiciones: se repartían peladillas, como en Alcira, mientras que el 'Via Crucis' empezaba a convertirse en una procesión que sintonizaba con el carácter de los festejos de Andalucía. Ese clima debió emocionar en 1985 a un vecino de Castelldefels, que aquel año faltó por primera vez a su cita con la Semana Santa sevillana, la de su tierra natal. Ese hombre es Félix Ariza Cornejo; con él la hermandad encuentra el modo de constituirse formalmente"⁵³.

Podem ratificar l'anterior informació. Ho fem amb les paraules del propi Félix Ariza, qui promogué la creació de l'"Hermandad del Cristo de la Paz" i l'elaboració dels seus estatuts:

"Hace tiempo estaba latente en el corazón de algunas personas de Castelldefels la idea de formar una Hermandad, con el fin primordial de vivir más intensamente y con mayor devoción la Semana Santa. La procesión de Viernes Santo de estos tres últimos años ha servido para considerar la idea y hacerla realidad. Por fin la Hermandad del Cristo de la Paz

agrupada en la iglesia de Ntra. Sra. de Montserrat, Vistalegre, pero abierta a todo nuestro pueblo, pretende, en colaboración con las dos iglesias, dar más realce, esplendor y devoción a algunos actos de la Semana Santa”⁵⁴.

Des d’aquest moment i en endavant, els actes propis de la Setmana Santa viscuts al carrer prendran, cada cop, més rellevància. Són remarcables els següents dies:

Dimarts Sant.

Quan es van fer més processons, el Via Crucis es va traslladar de divendres al dimarts de Setmana Santa.

Dijous Sant.

Aquest dia es commemora la institució de l’Eucaristia. Les esglésies instal·len els «monuments», exposicions del Santíssim Sagrament.

L’adquisició el 1998 de la talla de Jesús el Natzarè, obra de José Dueñas Rosales, permeté a l’“Hermandad” fer la processó anomenada “de les torxes” a partir del 1999. La imatge de Jesús surt acompanyada per la de Maria, inicialment amb la Dolorosa, i des de l’any 2001 amb la Verge de les Llàgrimes. Aquesta Verge de les Llàgrimes, obra de Manuel Martín Nieto, és portada per un grup de dones. La primera presidenta del “Grupo de Costaleras de Castelldefels” va ser Conchita Belizumea Rodríguez.

Divendres Sant.

Dia de la mort de Crist. Actualment a Castelldefels, després de la celebració de la Passió del Senyor, surt la processó amb el Crist i la Verge Dolorosa de la Pau. El primer ho fa des del 1986⁵⁵ i la segona des del 1987⁵⁶.

Dissabte de Glòria

Anomenat així perquè a la nit es celebra i anuncia la resurrecció de Jesús. La celebració litúrgica nocturna rep el nom de Vetlla Pasqual. Abans de l’esclat de joia provocat per la resurrecció de Jesús, haurà passat en processó la del Crist Jacent, una imatge que va ser adquirida a Olot l’any 1987 segons Martín de Angelus⁵⁷. Aquest Crist surt acompanyat per la Dolorosa. La processó es coneix com la del “Sant Enterrament” o “del Silenci”.

Pasqua Florida

S’acaba el cicle dolorós de la Setmana Santa. La Pasqua, originalment una festa jueva que recorda la fi de l’esclavatge a Egipte gràcies al pas (d’aquí li ve el nom) del mar Roig, es celebra en el món cristià tot rememorant la Resurrecció de Jesús, el seu pas de la mort a la vida. El Concili de Nicea determinà que la Pasqua s’havia de celebrar el diumenge posterior a la primera lluna plena de primavera, la qual cosa fa que aquesta festivitat cada any es celebri un dia diferent, encara que sempre en dependència d’un referent: la lluna.

Per a aquesta jornada la Hermandad del Cristo de la Paz ofereix una “Diana Floreada” pels carrers de la vila i l’anomenat “Concert de Resurrecció” a la plaça Joan XXIII a càrrec de les bandes musicals de la Hermandad i dels Costaleros. L’altra manifestació musical de la diada és el cant de les caramelles.

Les caramelles.

Les caramelles són grups d’homes que surten a cantar per manifestar el retorn a la gaia alegría de viure després de l’austeritat i el dolor de la Quaresma i la Setmana Santa. Les colles de caramelles van per les cases i canten cançons alegres a qui els ho vulgui agrair amb diners o aliments, que els serviran per fer

un àpat col·lectiu.

El *Boletín de Castelldefels* va titular el primer article que parlà de les Caramelles: “Vuelven las Caramelles”. El redactor aprofitava per a fer cinc cèntims del que caracteritzava el costum de cantar per Pasqua:

“La situación de las Caramelles, es todo un espectáculo, con su atavío típico catalán. Juegan con sus voces como si de ángeles disfrazados se tratara, mientras otro miembro de las caramelles pasa con un ‘cistell’ recogiendo dinero”⁵⁸.

El mateix article, a més, recollia declaracions de Magí Fusté, que feia referència als dos darrers anys dels caramellaires:

“Lástima que esto empiece a perderse, pero yo soy algo más optimista. Por ejemplo, el año pasado sólo éramos 18 y este año hemos sido 26; la cosa va mal, pero aún puede salvarse”⁵⁹.

Un altre membre del grup, Baudilio Mariné, llavors de seixanta-cinc anys, deia:

“Mientras exista un solo hombre que se ocupe por las Caramelles, no se extinguirán. Mire, yo hasta que tenga setenta años, o algunos más, voy a seguir cantando. Hay gente más joven que yo, luego, todavía hay caramelles para rato. Yo, que ya llevo mucho tiempo en esto, recuerdo que hace años habían (sic) en Castelldefels tres coros (...) Estamos perdiendo nuestras aficiones y nuestras más arraigadas costumbres”⁶⁰.

L’existència a Castelldefels de diversos grups de caramelles es pot veure gràcies a una referència documental d’aquesta tradició a Castelldefels. Un text inèdit, del qual és l’autor el senyor Fernando Gil, president de la “Coral Marinada”⁶¹ de Castelldefels, informa dels antecedents històrics dels cants de caramelles i fa una encertada anàlisi:

“Les primeres notícies escrites que en tenim

daten de l’any 1927 i estan reflectides al Llibre de sessions del nostre Ajuntament, que el dia dos de març de 1927, entre altres, va adoptar el següent acord: ‘Regalar una cistella al cor que millors caramelles cantés per la Pasqua Florida d’aquell any’. D’aquest acord adoptat per l’Ajuntament es desprenen dos aspectes a tenir en compte: en primer lloc l’existència de caramelles al nostre poble; i en segon lloc que hi havia més d’un cor, ja que s’establia un premi per a una competició”⁶².

Dels tradicionals grups de cantaires de caramelles disposem de fotografies. Una del 1933 permet veure fins i tot el nom de l’agrupació retratada, es tractava de la del Centre Cultural i Recreatiu (CCR). Pel que fa a la documentació generada es pot destacar, per exemple, que el llibre d’actes del llavors tornat a fundar Centro Cultural y Recreativo de Castelldefels recull, del 13 de gener del 1951, la intervenció del delegat de la “Sección Coral”, senyor Jesús Fernández Ubico, relativa a la formació de les caramelles, definides en el document com a “cánticos puramente regionales y antiquísimos en tradición en Cataluña”. Del 1951 és també la proposta de confeccionar un estendard per a la coral. De l’any següent és una altra referència, aquesta trobada a l’Arxiu Municipal; el llibre d’actes de la “Comisión Municipal Permanente” demana al “Coro Colla dels Pescadors”, presidit per Juan Bosch Julve que... “para actuar en las próximas fiestas de Pascua de Resurrección debe legalizarse”⁶³.

El record encara viu d’alguns castelldefelencs ens permet d’escriure sobre aquestes dues agrupacions tan emblemàtiques i sobre la que s’afegí més tard, la dels Caçadors:

“Quan arribaven els dies previs a les cantades de caramelles es veien a totes les cases de Castelldefels les típiques faixes de color vermell (C.C.R.),

negres (Pescadors) i blaves (Caçadors), que després d’haver estat desades als armaris des de la diada de Pasqua de l’any anterior, eren rentades i airejades per a la seva utilització a les caramelles. Avui en dia sols resten les vermelles.

També era costum la compra de les espardenyes de betes, per a utilitzar aquells dies.

La uniformitat dels cantaires es complementava amb una barretina vermella, camisa blanca i corbata negra (...).

Les caramelles començaven a cantar-se el dissabte de glòria a mitjanit. Es cantaven a la porta de l’Ajuntament, amb presència de les autoritats municipals i del senyor Rector, que havia finalitzat la missa de glòria. Era costum que els cors de caramelles entressin a l’església abans de la seva actuació, per després i en formació anar fins a la porta de l’Ajuntament per a oferir la seva actuació.

Les peces que oferien eren les populars catalanes, valsos, popurris i les típiques cobles que a dues veus tractaven de reflectir les incidències que havien passat al nostre poble. És de ressenyar que les cobles eren censurades prèviament per la Parròquia i per l’Ajuntament. Després de la cantada institucional, el cor es desplaçava, per mitjà d’un camió cedit per l’empresa Rocalla i conduït per l’Adolfo Baqués, fins a Can Viñas per fer la salutació al senyor Alcalde”⁶⁴. Val la pena ressaltar el fet que en el següent recorregut per altres indrets del poble s’oferia tot el repertori assajat, la qual cosa feia més que fàcil que s’escoltessin aquelles composicions censurades. El contingut satíric i humorístic que narrava els esdeveniments més rellevants i els petits afers que fugien de la quotidianitat eren ben retratats i, per tant, força esperats. Apuntarem que aquest contingut càustic i satíric emparenta els caramellaires castelldefelencs amb els beguetans⁶⁵.

Caramelles amb la coral Marinada, l’any 2000

A mes de les formacions del Centre Cultural, la dels Pescadors, i la dels Caçadors, durant un parell d’anys va sortir un cor de caramelles de la fàbrica Rocalla, per les dates en què la fàbrica recordava el seu cinquantè aniversari. Fins i tot en una ocasió va actuar una agrupació caramellaire integrada exclusivament per dones.

Actualment les cançons populars corren a càrrec dels integrants de la Coral Marinada, gràcies a aquests homes es pot dir que les caramelles són encara una tradició viva a Castelldefels⁶⁶.

La mona

Entre els queviures més tradicionals que normalment recollia la capta dels cantaires de caramelles hom recorda els ous.

“Hi ha qui creu que els ous de Pasqua tenen la seva pròpia simbologia, relacionada molt estretament amb la fecunditat. Altres no ho senten així i afirmen que aquesta menja ha proliferat des que l’Església prohibí menjar ous durant la Quaresma. Es tractaria, doncs, d’un dels més elementals problemes econòmics de la vida rural: què fer amb els ous que les gallines -desconeixedores de les lleis eclesiàstiques- ponien sense parar, per no perdre’ls? La solució

adoptada va ser conservar-los en calç o bullits i, així, per Pasqua, se’n tenien tants que hom els obsequiava -possiblement decorats per realçar-los- als parents, als amics i per què no, a les tradicionals caramelles⁶⁷.

D’un regal on els ous prenién també especial relleu s’ha de parlar a part: la mona, que originàriament era un tortell guarnit bàsicament amb ous. Sembla ser que el nom “mona” ve de l’àrab “mu’na”, que significa “present”. El padrí és qui té l’obligació d’obsequiar el seu fillol amb la mona fins que aquest rebés la primera comunió. La mona de cada pasqua portava tants ous durs com anys tenia l’apadrinat. Modernament, però, les pastisseries han introduït la mona amb ous de xocolata primer i, després, figuracions amb el mateix derivat del cacau on pot haver desaparegut, fins i tot, qualsevol referència a la mona d’ous, ja que aquests últims han desaparegut del tot. Sigui una o una altra la mona, cal recordar que el costum general és d’anar a menjar-la a la muntanya, sortida tradicional que es fa el Dilluns de Pasqua.

SANT JORDI I LA MARE DE DÉU DE MONTSERRAT

Sant Jordi

Aquest cavaller romàntic del cristianisme llegendari, aquest heroi que salva la princesa de les urpes del drac, aquest és el patró que a l’època de la Renaixença, al segle XIX, es van donar definitivament els catalans. Així es recuperava l’esperit d’aquelles Corts Catalanes que, reunides el 1456 al cor de la Seu de Barcelona, havien declarat Sant Jordi patró dels Països Catalans⁶⁸.

La flor del dia de Sant Jordi és la rosa. La tradició de regalar-ne a l’estimada neix al Palau de la Generalitat al segle XVII. Llavors la institució de

govern català estava dissolta i al palau es celebrava una fira de roses. Parelles de promesos visitaven la fira de tal manera, que era anomenada “dels enamorats”. No és gens estrany que les noies fossin obsequiades amb un ram de roses. D’aquí prové el costum que s’ha estès abastament de regalar una rosa a la dona estimada.

La Festa del Llibre, establerta pel gremi de llibreters de Barcelona el dia de la mort de Cervantes, coincideix casualment amb la celebració de Sant Jordi. La proposta dels llibreters originà que es comencessin a regalar llibres el dia que les noies rebien la rosa. Aquest costum, bastant recent, fa que, majoritàriament, siguin els homes qui reben el regal dels llibres.

A Castelldefels és destacat el fet de que durant la festa de Sant Jordi s’hagin organitzat de manera persistent concerts de cant coral, lectura de poesia i la convocatòria de premis literaris⁶⁹. Ens plau també recordar que l’esbart de Castelldefels, nascut dins del si de l’Agrupació de Cultura Popular de Castelldefels, actuà per primera vegada per la diada de Sant Jordi, l’any 1989. Evidentment també és rellevant el fet que la plaça de l’Església s’ompli de propostes que ens apropen el món de la lectura i de les més boniques roses, gairebé totes de color vermell. El manteniment d’aquesta tradició tan catalana sembla garantit.

Mare de Déu de Montserrat

La Verge sota l’advocació de Montserrat és considerada la Patrona de Catalunya. Malgrat el seu caràcter de símbol d’identificació catalana, el dia de la Mare de Déu de Montserrat no ha tingut associats elements festius escampats arreu com els que sí ha generat, per exemple, Sant Jordi. La càrrega afectiva que ha aglutinat la “Moreneta” al seu santuari

del massís montserratí, però, ha tingut ressonància a Castelldefels. Al barri de Vistalegre, la Verge de Montserrat ha rebut una especial veneració. Li va ser dedicada la primera capella de culte catòlic i també la nova església que prengué el relleu. L’“Hermandad del Cristo de la Paz” assolí el repte de fer una processó amb la imatge de la marededéu bruna el 27 de abril pels carrers propers a l’església. L’acte de devoció popular acaba amb una ofrena floral dins del temple, normalment acompanyada per la recitació de poesies i el cant del Virolai.

RECULL DE TRADICIONS DEL MES DE MAIG

Primer de Maig, Festa del Treball

Festa cívica relativament moderna, en la qual destacaren els actes de caire reivindicatiu en forma de manifestacions. Es tracta d’una diada eminentment sindical concebuda com a jornada de lluita i solidaritat del món obrer. La valoració d’aquest moviment obrer per part de l’Església Catòlica propicià que el papa Pius XII instituís en aquesta data la festivitat de Sant Josep Obrer. Sota aquesta denominació es celebrà durant el franquisme la festa, de manera que se li treia tota connotació de reivindicació de classe obrera. En el període de transició a la democràcia recuperà el tarannà d’exigències laborals. Darrerament ha perdut bona part de la seva combativitat característica.

Dia de la mare

La pressió mediàtica del món comercial ha imposat darrerament la celebració del “dia de la mare” el primer diumenge de maig. Com passa també el “dia del pare”, inventat per a fer-lo coincidir el dia de Sant Josep (19 març), no és pas una celebració tradicional.

Sant Ponç

El calendari litúrgic marca com a dia propi de la celebració de Sant Ponç l’onzè de maig. La diada, però, és traslladada a Castelldefels fins al darrer diumenge de maig. Com passa a d’altres indrets, aquí és remarcable la tradició de visitar la fira de Sant Ponç per proveir-se d’herbes medicinals, mel, caramels amb propietats remeieres, conserves de fruita i pastes casolanes⁷⁰. Tot això ens ho explicà el 1984 la Maria Josep Udina: “Fira de Sant Ponç: mel i confitura, melmelada, caramels, tot per endolcir-nos la vida, per si ho era poc de dolça. Com tots sabem, Sant Ponç és el 11 de maig i tradicionalment a Barcelona es fa la fira de l·laminadures. Com que Castelldefels està a uns quants quilòmetres de Barcelona, ha trigat una mica a arribar...⁷¹. Deu anys més tard, ja estava consolidada la celebració com per a poder dir: “Com ja és tradicional l’últim diumenge del mes de maig tornarà a Castelldefels la fira de Sant Ponç (...) La Plaça de l’Església i l’Avinguda de Santa Maria de la ciutat s’ompliran de parades d’artesanía i productes naturals⁷².

Sant Isidre, 15 de maig

Un camperol castellà del segle XI va guanyar fama de santedat per la seva dedicació a l’oració i la seva misericòrdia. El 1622 va ser canonitzat i des de llavors s’estengué la seva devoció. Els pagesos el prengueren com a patró i, per tant, la seva festa gremial quedava fixada en el dia 15 de maig. La pagesia a Castelldefels celebrà durant anys la seva diada. Haurem de fer cinc cèntims de la institució que organitzà el petit esdeveniment anual. Tot i que Castelldefels no ha tingut un sector agrari tan potent com el de les veïnes ciutats de Gavà, Viladecans o El Prat, sí que es pot recordar que un important nombre de treballadors del camp portaven en el seu dia les

seves collites per vendre-les al mercat del Born. Aquests homes estaven associats i, arribant a ser uns seixanta, els unia la Cambra Agrària, anomenada Hermandad Sindical de Labradores després de la victòria d’en Franco a la Guerra Civil. En la dècada dels 60 del passat segle XX, aquest organisme destacava per vetllar per la bona marxa de l’agricultura i dels agricultors als indrets on estava establerta la seva presència; es feia responsable de la conservació dels camins rurals, dels desguassos de l’aigua als camps, i feia seves i canalitzava les reivindicacions dels pagesos. Tenia poder, fins i tot, per a ordenar la resolució directa de temes de petita importància derivats dels conflictes entre, per exemple, propietaris de la terra i treballadors. Aquest estament, com deixavem apuntat al començament, organitzava la festa de sant Isidre a Castelldefels. Ens pot parlar de la festa, tot recordant-la, el senyor Antoni Montserrat i Mora. Ell va venir cap a Castelldefels l’any 1946, s’empadronà cap a l’any 1952 o 1953 a la nostra vila, i aquí desenvolupà part de la seva feina com a horticultor i floricultor (tenia vivers també a Viladecans i a Cornellà). El senyor Montserrat, l’any 1962, va crear a Castelldefels el primer establiment especialitzat com a floristeria, a la Plaça de l’Estació: Floristeria Eulàlia; fet que, com veurem, incidirà en la festa. Un altre aspecte que serà fonamental, serà la seva responsabilitat al capdavant d’allò que coneixem també com a “sindicat agrari”. Això farà que el senyor Montserrat estigués al front de l’organització detallada de la celebració. El dia 15 de maig, com era natural, el primer que es feia era assistir a l’ofici religiós dedicat al sant patró. Algú ens ha comentat que la missa la pagava el senyor Viñas, qui va ser, a més d’alcalde de la vila durant anys, seretari del sindicat. A l’església, a la missa d’onzè del matí, es col·locava la figura del sant en un lloc de preeminència a l’altar major.També és recordat el

fet que el senyor Andrés Tabueña s’encarregava de portar una gavella d’espigues de blat que engalanaven la figura del sant. Un petit pom de flors era ofert a les senyores assistents per gentilesa de Floristeria Eulàlia -vet aquí el que deiem abans de la importància del negoci de n’Antoni Montserrat-, i amb una espiga havien estat obsequiades també de vegades les dones. Als homes els hi era lliurada una gardènia per al trau de l’americana. Ensumem novament el paper de la floristeria. En sortir de l’església, es feia cap al Cafè del Centre (en el lloc que avui ocupa, a l’avinguda Constitució, el Banc de Sabadell), on es convidava a un vi d’honor. A aquest aperitiu també eren convidats l’Alcalde, el Comissari de la Policia i el Comandant de la Guàrdia Civil. Aquest costum el va mantenir la junta directiva de la germandat de llauradors fins a la dissolució de la Cambra Agrària, novament amb aquest nom després de ser recuperat durant la transició al règim democràtic actual. La dissolució, i l’extinció aparellada de la celebració de sant Isidre, es va produir el 25 de març de 1994, cent-quatre anys més tard que l’hagués creat per primera vegada la figura de les cambres agràries que proliferaren arreu del país.

Homenatge a la vellesa. Diumenge de finals de maig

Aquesta festa cívica en homenatge a les persones que pertanyen al grup de més edat de la població la recordem amb el testimoni de mossèn Josep Codinach, rector de la parròquia de Castelldefels entre 1948 i 1960:

“Era una tradición que en un domingo de primavera se hiciera en la población la fiesta de los abuelos y abuelas. En esta fiesta cada uno de los abuelos era apadrinado por los chicos del pueblo. Cada joven tomaba del brazo un abuelo o abuela, y

acompañados por el sonido de una orquesta salían del ayuntamiento. Seguidos por las autoridades se dirigían hacia la iglesia parroquial donde es celebraba Misa. Acabada ésta, todos juntos nos dirigíamos al Café del Centro o a algún hotel de la población, donde hacíamos un almuerzo de hermandad, se intercambiaban ofrendas y obsequios y el día acababa con la natural alegría y emoción”⁷³.

A més dels aspectes dels que ens acaba d’informar el text anterior, escrit per qui va ser rector de la parròquia de Castelldefels, mossèn Josep Codinach, podem afegir altres detalls. El senyor Magi Fusté, de Can Parda, recorda que durant la festa dels avis la Caixa de Pensions els obsequiava amb una cartilla i que cada any els ingressaven una certa quantitat de diners. A més de la missa en sufragi dels avis morts en el darrer any i el passacarrer, el mateix informador ens fa memòria de les alocucions que feien en la diada les autoritats i la recitació d’alguna poesia en honor als més grans. D’altra banda, el senyor Josep Montserrat, propietari de la floristeria Eulàlia, ens confirma que ell regalà durant anys un pom floral a cadascuna de les àvies del poble i un clavell per a que els avis el lluisin al trau en ocasió de la diada del seu homenatge. Només va deixar de fer aquest obsequi en nom del seu establiment quan el nombre d’avis o jubilats homenatjats arribà al centenar. Les mantellines blanques que duïen les noies acompanyants les deixava l’entitat d’estalvi col·laboradora i s’havien d’anar a buscar a la sucursal del Prat de Llobregat; les noies rebien un petit obsequi dins d’unes bossetes. La tasca d’anar a buscar tot plegat era feta pel senyor Vicens Gil, molt conegut caramellaire

cera era clara i surt reflectida en la documentació municipal: “convocado el Patronato Local de Homenaje a la Vejez para que en forma autónoma cuide de organizar dicha tradicional Fiesta, con todos sus detalles, y a tenor de las normas dictadas por la Caja de Pensiones para la Vejez y de Ahorro y bajo su patrocinio y el de este Ayuntamiento”⁷⁴.

FESTES QUE DEPENEN DE LA PASQUA

L’Ascensió

Trenta-novè dia després de Pasqua, que cau en dijous. En aquesta diada era propi en molts pobles de fer una processó per anar a beneir els camps de conreu de la contrada. Tanta importància se li donava al dia de l’Ascensió, que era un dels tres dijous resplendents:

“Tres dijous porta cada any que brillen molt més que el sol: Dijous Sant, el dia de Corpus i el dia de l’Ascensió”

Avui però ni tant sols és dia festiu en el calendari laboral i l’Església celebra en diumenge el que pertocava recordar en dijous: la pujada en cos i ànima al cel de Nostre Senyor.

de Castelldefels. La participació econòmica de l’Ajuntament també existia; l’any 1953 en va aportar la suma de 2000 pessetes; tot i així, la importància de l’entitat finan-

Segona Pasqua, Pasqua Granada o Pentecosta

La Pasqua Granada es celebra el quaranta-novè dia després del diumenge de Pasqua Florida. És una festa que prové del calendari lunar jueu, una celebració prèvia a la sega i en la qual rememoraven el lliurament de les Taules de la Llei a Moisès. La relació establerta amb la recol·lecció del gra ha fet que s’hagi anomenat «granada». El nom de «pentecosta» li ve de coincidir amb el dia que en fa cinquanta des de la primera Pasqua. La tradició cristiana assenyala que va ser aquest el temps que van trigar els deixebles per a entendre plenament la missió que Jesús els encomanava. És en la Pentecosta que queden il·luminats per l’Esperit, que davalla en forma de llengües de foc. Al marge del significat religiós d’aquesta data, els castel·ldefelencs traslladen la festa a la propera ermita del Bruguers. Allà es troben tradicionalment amb la gent de Begues. La festa s’ha d’organitzar conjuntament. L’any 1954, per exemple, l’acord municipal de Castelldefels ho posa de manifest:

“El señor Presidente –alcalde Viñas- da cuenta a la Comisión que este año y como los anteriores debe efectuarse en la festividad del lunes de Pascua de Pentecostés la celebración de la tradicional Romería a Nuestra Señora de Brugués, la ermita conocida por todos, por lo cual sugiere debe este Ayuntamiento de ponerse en relación con el de Begas a los efectos de compartir conjuntamente la ceremonia tradicional y la comida y festejos”⁷⁵. A aquesta proposta, la comissió acordà per unanimitat, celebrar l’aplec a la citada ermita, el dinar i “contratar una copla (sic) de sardanas para amenizar la tarde en la explanada de la ermita, cuyos gastos irán como todos los años por la cuenta proporcional y a razón en cuanto a la comida del número de comensales asistentes y, en cuanto al resto de los gastos, por partes iguales entre este Ayuntamiento y el Ayuntamiento de Begas”⁷⁶. El 25

de juny d’aquell any, la mateixa comissió municipal de Castelldefels aprovarà “cuentas de la ‘cobla de sardanas’ La Principal Barcelonina por audición celebrada en Brugués, viajes comprendidos, a abonar por mitad entre Ayuntamientos de Castelldefels y Begas: 782 pesetas”⁷⁷.

La festa es va definir el 1982 com : “Romería de Hermandad entre los pueblos de Begas y Castelldefels (...) Es una tradición que recae en el día de la Segunda Pascua. Una de las pocas tradiciones de nuestro peculiar pueblo que no se deberían perder (...) Lunes de la segunda pascua”⁷⁸. Lluny de desaparèixer, afortunadament, de l’aplec es podria dir, uns anys més tard, que era “tradicional del dilluns de Pasqua Granada i cada any més concorregut”⁷⁹. La diada de celebració que sempre havia estat dilluns, malgrat la tradició a la que es podia fer referència, passarà al diumenge en ocasions⁸⁰. El canvi al diumenge, que ha acabat imposant-se, s’ha fet també per part dels habitants de Begues, així doncs, “Begues ara celebra l’Aplec de Brugués, juntament amb Castelldefels el diumenge de la segona Pasqua”⁸¹. D’aquesta festa volem destacar el fet que va ser escollida per la colla dels castellers de Castelldefels per a fer la seva presentació i primera actuació davant del públic. Era el 31 de maig de l’any 1982⁸².

Des de Gavà, on el costum de pujar al santuari de la marededéu de Brugués es realitza en una altra data, s’ha arribat a fer una comparació entre totes dues trobades marianes. Els gavanencs se senten, en el text al que ens referim, millors en la qüestió de la devoció, no pas de la gresca. Així ho veiem quan parlen del seu antic romiatge gavanenc, iniciat l’any 1509 amb motiu de la reconstrucció de l’ermita: “Esta fiesta no es como la del Lunes de Pascua, en la que todo es bullicio, jolgorio, paellas, botijos, juegos, gritos... En esta fiesta, gracias a Dios, van pocos

centenares de ciudadanos, pero a diferencia de los de la otra, llevan en su corazón el deseo de agradar al Señor, de servirle”⁸³.

El “Rocío” de Castelldefels

Dilluns de Pasqua de Pentecosta és quan s’escau celebrar a Almonte (Huelva) la festa coneguda com “El Rocío”. A terres catalanes també s’ha posat la llavor del sud per a que aquesta festa pugui reeixir i en algunes localitats ha assolit un gran renom aquest “Rocío” català. La Casa de Andalucía de Castelldefels, procurant de no coincidir ni amb el “Rocío” per excel·lència, ni amb el de poblacions properes, organitza una festa tan rociera com les altres. Normalment es fa un o dos diumenges abans de la diada de Pentecosta: una processó sortia de l’església de Santa Maria portant la Verge del Rocío; s’arriba a la plaça Joan XXIII i allà s’entona la salve rociera per, a continuació, enfilar-se pel carrer de Manuel Girona fins al castell on, a les 13 hores, s’assisteix a una missa de campanya; el dia encara donarà per a dinar junts el típic “potaje”, i per a ballar i ballar més i més sevillanes. El recorregut per a arribar a aquesta destinació ha pogut canviar i, tot imitant el pas d’un riu que es fa el romiatge original andalusí, s’aprofita el llac ornamental que hi ha al costat de la nova església del barri de Vistalegre, per a introduir la dificultat del pas aquàtic.

Santíssima Trinitat

El diumenge següent al de Pentecosta es celebra la festa de la Santíssima Trinitat. A prop de Castelldefels és de renom l’Aplec a l’ermita de la Trinitat, a Vallcarca, terme municipal de Sitges. Entre els actes de la festa cal recordar el repartiment de coca, cercavila amb gegants, caps-grossos i grallers. Com a record de la festa es venen uns ventalls. De temps

antic era costum de molts habitants de Castelldefels fer la pujada a la Trinitat amb els sitgetans, que tant s’estimen aquesta festa. La publicació *El Baluard de Sitges* recordava que l’aplec era “en extrem concorregut de gent procedent de tots els pobles d’aquella rodalia” (25 de maig 1915, núm. 712) i *La Punta* especificava l’assistència de gent del “pla del Llobregat” (6 de juny 1926, núm 114).

D’aquesta diada es disposa de moltes fotografies de les famílies i grups d’amics castel·ldefelencs perquè alguns fotògrafs aprofitaven l’ocasió de la pujada a la Trinitat per immortalitzar els protagonistes de l’aplec davant decorats a l’aire lliure.

Corpus Christi

El Corpus Christi és la festa establerta pel cristianisme per fer la veneració solemne i pública de l’Eucaristia. La data d’aquesta celebració és variable, s’ha de calcular cada any en funció de la Pasqua. El dia de Corpus, estrictament, s’escau el dijous novè després de Pasqua Florida; la festa, però, ha passat al diumenge següent que pot caure entre el 24 de maig i el 27 de juny. La processó del Corpus era molt important. A partir del segle XIV era molt participativa. De fet, la majoria d’entremesos dels actuals cercaviles tenen el seu origen en les processons de Corpus, caracteritzades precisament pels nombrosos quadres teatrals que s’hi representaven acompanyant la custòdia que, amb el Cos de Crist, sortia al carrer amb tota solemnitat. Un altre element de la festa de Corpus són les enramades i catifes de flors. Aquesta classe de guarniments preparen excel·lentment el lloc per a la celebració: el carrer per on feia el seu pas la processó. Sitges ha mantingut la tradició de les catifes de flors d’una manera excel·lent, a Castelldefels també s’havien fet catifes a l’antic nucli urbà.

El recorregut i la importància que s’ha donat

a la processó de Corpus ha estat variable al llarg dels anys. Era normal que la comitiva sortís de l'església parroquial situada al pla i acabada el 1909, per prendre el carrer Arcadi Balaguer, passant per davant de l'escola Lluís Vives i que, llavors, girés a l'esquerra pel carrer Dr. Trueta. Aquest carrer, precisament, era aquell on les catifes de flors destacaven més. Diferents altars al llarg del recorregut, que continuava envoltant les illes de cases properes al temple, obligaven a aturar-se en diferents punts i fer veneració pública del Cos de Crist portat pel sacerdot a la custòdia, i que anava protegida sota pal·li durant tot el trajecte. L'any 1947, per a la festa de Corpus, es van contractar gegants i una orquestra segons indica la documentació⁸⁴. D'altra banda, si diem que el traçat de la processó no es va mantenir inalterable és, per exemple, per la notòria voluntat d'engrandir-lo en algun moment. Això va succeir, per exemple, a l'arribada a Castelldefels de mossèn Josep Codinach com a nou rector. Un full plegable va ser editat per ell per Pasqua de Pentecosta del 1949, aquell any era el 5 de juny. La lletra impresa deia: "...aprovecho esta oportunidad a fin de invitaros a todos, entidades y particulares, al Solemne Oficio que Dios mediante tendrá lugar el día 16 próximo, a las 11 y media de la mañana y a la Solemne Procesión de Corpus Christi, del mismo día, que saldrá de nuestra Iglesia Parroquial a las 8 de la tarde, ya que este año, además del curso acostumbrado, el recorrido tendrá una ampliación hacia el pueblo antiguo de Castelldefels, que con el tiempo variará según y a medida que vayan creciendo nuestras urbanizaciones. Estos actos, presididos por nuestras Autoridades locales, han de ser el primer peldaño y demostración de nuestra fe y la manifestación clara, sincera y espontánea hacia Jesús, Rey de nuestros corazones". La solemnitat quedava garantida sempre

des del poder municipal que, com a costum, tenia "primero, salir en Corporación junto con la Bandera de la población y todo el personal administrativo y subalterno; segundo, sufragar los gastos originados por la orquesta musical que amenice la anterior Procesión Eucarística"⁸⁵. Amb el temps, tal com s'havia anunciat, la processó anava fins a la plaça Major i allà, en l'altar preparat a tal efecte, s'honorava el Santíssim. També hem detectat, documentalment, la presència de catifes per la diada que tractem al carrer Doctor Ferran; una acta de la Comissió Municipal Permanent de l'any 1959 recorda aquella artística catifa del dia de Corpus assenyalant que va rebre "cálidos y encendidos elogios", i afegia que "merece galardón que sea acicate y estímulo para nuestros vecinos en años venideros"⁸⁶. Cal suposar que aquell mateix any haurien fet acte de presència a la processó un conjunt de set capgrossos que havien estat donats com a obsequi personal, per l'alcalde a tal efecte. En una sessió del Ple de l'Ajuntament s'havia donat raó d'aquest oferiment: "El Primer Teniente de Alcalde da cuenta a los reunidos de que el señor Alcalde don Francisco Viñas Llonch, ha adquirido particularmente y hecho donación al Municipio, de siete cabezudos para que figuren en las procesiones de Corpus y en cuantas ocasiones lo considere oportuno el Ayuntamiento, cuyos cabezudos tienen un valor de tres mil pesetas. El Consistorio por unanimidad acuerda que conste en acta el agradecimiento del mismo por el donativo efectuado por el señor Viñas y que los respectivos cabezudos se den de alta en el Inventario de los bienes de este Municipio, con el valor indicado de tres mil pesetas"⁸⁷. La presència de les autoritats a la processó era normal durant tota l'època franquista. Aquestes es van veure sorpreses l'any 1964 quan, a petició i perfectament indicat pel que llavors era el rector de Castelldefels, mossèn Joan Sunyer, el motiu

ornamental de la catifa de flors que tot just es trobava davant l'altaret on la processó s'aturava a la plaça de l'Església va ser l'escut quadribarrat de Catalunya⁸⁸. Res no es va poder fer en contra d'aquella senyera, tant difícil de veure en aquell temps. En mig de l'acte religiós i solemne no es podia represaliar aquella manifestació de patriotisme català. Aquells temps de processons de Corpus, però, van ser història passada aviat. La solemnitat va traslladar-se al diumenge i el dijous en què s'esqueia celebrar-la deixà de ser festiu. La processó s'oblidà durant molts anys. La Hermandad del Cristo de la Paz, però, va tenir el 2001 la voluntat de tornar a organitzar la processó i ho aconseguí⁸⁹. El canvi en l'itinerari escollit, totalment diferent dels anys passats no canvià l'essencial. Des d'un nou temple, el de Nostra Senyora de Montserrat, la processó arribà a la plaça Joan XXIII. La participació de la banda de trompetes i tambors, i dels nens que havien rebut la primera comunió, va contribuir a la vistositat de l'acte que es rescatava de l'oblit. El tercer diumenge del mes de juny, després de la missa de dotze, és voluntat de la confraria citada que surti aquesta processó de Corpus, sigui o no aquest diumenge escollit coincident amb la data en què s'escaigui litúrgicament la solemnitat.

DEL SOLSTICI D'ESTIU A LA FESTA MAJOR

Sant Joan i la revetlla

La diada de Sant Joan Baptista es relaciona amb el solstici d'estiu tal com el Nadal ho feia amb el d'hivern. En ambdues dates el fet recordat és el del naixement de qui motiva la festa, sigui Jesús a l'hivern, sigui Joan a l'estiu⁹⁰. Per la festa de Sant Joan a Castelldefels s'anava al Florida, un establiment hotel·ler de la platja. El senyor Manel Fusté Safont recorda que "tenia una gran terraza para bailes y

conciertos"⁹¹. L'arribada de Sant Joan convida a sortir al carrer des de la seva vigília. Els petards i tota mena d'enginyers pirotècnics sonaran més que mai la nit del 23. Les fogueres són els altres protagonistes de la festa. Tot el que es té d'inservible i sigui objecte de possible crema va a parar a la foguera que, normalment, s'han encarregat d'enllestir els nens. La flama que encén les fogueres pot ser que sigui ben especial. Algunes fogueres de Castelldefels gaudeixen d'aquest privilegi: és l'anomenada Flama del Canigó la que porta el foc. Va ser el 1955 que en Francesc Pujades, d'Artés de Tec, tingué la idea d'encendre els focs de Sant Joan al cim de la muntanya del Canigó i, des d'allà, repartir-lo per tal d'encendre les fogueres catalanes. Primer només es va fer amb les de la Catalunya Nord. L'any 1966 el foc creuarà la frontera franco-espanyola i arribarà a Vic. Posteriorment el foc encés al Canigó el 22 de juny es difondrà cada vegada més, fins arribar a les nostres contrades. La Flama, que baixa primer fins a Castellet de Perpinyà, viatjarà en cotxe ràpidament. Des de la data del seu restabliment, l'any 1980, la Flama arriba al Parlament de Catalunya⁹², on l'agafen els corredors que la duen arreu, en el nostre cas fins a la ciutat de Castelldefels⁹³. Amb aquest foc s'encenia almenys la foguera que l'Agrupació Escolta Joan Ballester preparava a l'Avinguda Josep Tarradellas, traslladada en els darrers anys al bell mig del parc de la Muntanyeta. La nit s'omplirà de llum i color amb les fogueres i els coets. Per mantenir el ritme festiu no hi ha res millor aquest dia que menjar les clàssiques coques de Sant Joan, les de fruites confitades, o les de pinyons, o les farcides de cabell d'àngel, amb crema...

Sant Cristòfol (10 de juliol)

Sant Cristòfol és un gegant cananeu que volia tenir un amo totpoderós⁹⁴. La llegenda ens diu que el seu nom originari era Rèprobe i que després de

posar-se al servei d'un rei, del dimoni, etc., decidí posar-se al servei de Jesús. I això, com va ser? Per ajudar els demés els ajudava a passar un riu cabalós duent-los damunt les seves amples espatlles. Un dia va ser que va passar el Nen Jesús d'un cantó a l'altre del riu. Se li va fer molt difícil tot i que era només un nen. Quan li comentà que havia estat la càrrega més feixuga que mai no havia portat se li comunicà que havia traslladat a qui havia fet el món i a qui s'enduia tots els pecats dels homes. D'ençà d'aquell dia el gegant rebé el nom de "portador de Crist", és a dir, Christophoros. A aquest sant mitològic el van prendre per patró els barquers de riu i, per extensió, aquells que transportaven persones. Intercessor dels que viatgen, doncs, va ser considerat patró dels automobilistes a partir del començament del segle

Festa de Sant Joan, el 1963

XX. El dia de la seva festa es feia a Castelldefels la benedicció de tota mena de vehicles. Actualment, a Begues es fa la benedicció solemne dels autos.

A Sant Cristòfol però, d'algun manera, el tenim present també moltes altres festes. Hom troba en aquest sant l'origen dels gegants que presideixen moltes comitives festives. En el llibre de Joan Amades *Gegants, nans i altres entremesos* es diu que la menció a gegants més antiga que es troba a Catalunya és del 1380, d'un "Llibre de cerimonial" del que es recorda: «En ell consta que hi concorrien lo rey David amb lo gegant, i sanc Christòfol ab lo infant Jesús a coll». Aquestes aparicions, pròpies del dia de Corpus, són l'arrel que donarà pas als gegants de les nostres festes.

Mare de Déu del Carme i l'actual Festa del Mar

La Mare de Déu del Carme s'escau el dia 16 de juliol. És patrona de la marineria. Per a honorar la Verge del Carme o del mont Carmel, en les localitats marítimes, és tradicional la processó per mar que organitza la gent marinera. A les acaballes de la tarda surt la comitiva de les barques, presidida per la que porta a la Mare de Déu. A Castelldefels "la imatge de la Mare de Déu és transportada per una barca ben engalanada"⁹⁵. L'inici d'aquesta tradició a Castelldefels coincideix gairebé amb exactitud amb la meitat del segle XX. Coincidint amb la Festa Major, la família Pla Fernández, que estiuejava a Castelldefels, organitzava una tómbola a benefici de la reconstrucció i engrandiment del temple parroquial. Un d'aquells objectes que els particulars donaven per al sorteig va ser una marededéu del Carme. L'agraciat amb aquell premi va ser un membre de la família Catasús, propietària de l'Hotel Playafels. Amb aquella imatge van tenir la iniciativa d'organitzar la primera processó per mar de Castelldefels. El protagonisme

marià ja no va desaparéixer de la costa des d'aquell moment quan arriba la data de la Verge del Carme. L'itinerari en barca va cada any, bé del Club Nàutic al Marítim, bé del Marítim al Nàutic. Hi ha sempre un preludi que porta la imatge des del poble fins la platja. Fins el 2001, quan la Verge del Carme gaudí d'un temple dedicat sota la seva advocació, aquest passeig preliminar sortia de l'església parroquial i feia una volta pel poble exhibint la Verge sobre una barca que, alhora, era remolcada per un automòbil; tenint des de la data indicada església pròpia, la Verge surt del nou enclavament religiós del barri de Can Bou, però igualment es deixa veure pel centre de la població abans de ser transportada per mar.

Al voltant de la festivitat del Carme, Castelldefels ha vist el desenvolupament de diverses maneres de celebrar la festa a prop del mar. Les Festes del Mar de Castelldefels són, potser, les que més han evolucionat. El Centre d'Iniciatives Turístiques ja en va organitzar múltiples manifestacions lúdico-festives coincidint amb la meitat del mes de juliol aproximadament.

Un exemple: El que serien les festes del mar es van presentar un any com a "Actividades estivales en la playa. Castelldefels, julio de 1987". Amb aquesta presentació es farien el conjunt d'actes del dijous 16 -amb focs d'artifici i dues importants orquestres per al ball (Los Diablos / Rudy Ventura)- el divendres 17 i el dissabte 18, i també alguns altres dies del mes⁹⁶. Al corresponent *Butlletí* l'anunci i recordatori de la diada de la Verge del Carme, curiosament, només arribava al lector gràcies a la secció de "Plaça pública": "como en años anteriores una procesión marítima que recorrerá las calles de nuestra Villa. El día 16 de julio, a las 18 horas la imagen llegará a la Plaza de la Iglesia (...) ya en la plaza, todas las personas amantes de la Virgen ofrecerán su homenaje en ramos de flores

que entregarán a los marineros para que ellos las coloquen a los pies de la Virgen..."⁹⁷.

L'any 1998 la Regidoria de Festes de l'Ajuntament de Castelldefels va proposar fer una nova Festa del Mar⁹⁸. Aquell any, per primera vegada, es va voler fer referència a la història de Castelldefels; un poble mariner que es veia sovint amenaçat segles enrera per les accions pirates de naus musulmanes i genoveses⁹⁹. Aquest fet històric va inspirar l'actual Festa del Mar, el primer acte de la qual és la desfilada nocturna de les colles participants amb les seves disfresses, tant les que representaran pirates agressors com les dels vilatans que s'hauran de defensar. Al dia següent l'enfrontament està assegurat, doncs el moment més important d'aquesta festa consisteix en un desembarcament "inesperat" de pirates a la platja. Aquests són rebuts per la defensa que en fan del territori els pagesos, ramaders i pescadors de la ciutat. El so dels trabucaires envaeix la línia de costa mentre es produeix el moment àlgid de la batalla. L'any 2001 els vilatans van veure's fins i tot ajudats pel Gar-i-Got, el drac de la ciutat que va ser avisat per un nen, per espantar els pirates invasors. La lluita que entre els dos bàndols es representa cada any, però, finalment sempre acabarà en amistat compartint una sardinada popular.

Dia de la Murtra, 1 d'agost

El dia primer d'agost es celebrava una trobada festiva que pot passar desapercebuda quan es parla de la festa a Castelldefels. No ens ha d'estranyar pas, ja que, tot i la participació dels castelldefelncs, no es feia al seu terme municipal, sinó al de Gavà. La festa consistia en una batuda de pesca d'anguiles a l'estany de la Murtra, a Gavà, on les diferents colles entraven en una mena de competició motivada per la sana rivalitat entre els pobles. Gent de Castelldefels

i Viladecans se sentien retats pels gavanencs per tal de demostrar la seva traça a l'hora d'aconseguir el peix. La tradició arrencava de temps molt antics:

"Conta la història que, des de temps immemorial, abans de l'any 1011, els gavanencs tenien el dret de poder pescar als estanys del litoral. Amb els anys, aquest dret va quedar reduït a poder pescar a la Murtra un dia a l'any, el primer d'agost. Fins gairebé a la meitat del segle XX, en què va desaparèixer aquesta tradició, els veïns de Gavà i uns anys després també els de Viladecans, cada any pel primer d'agost, acudien a la Murtra a pescar tot el peix que podien, especialment anguiles (...) Els carros (els pagesos encara no disposaven de vehicles motoritzats) s'habilitaven per a poder-hi seure còmodament la família sencera, i a punta de dia s'enfilava el llarg camí de la Murtra, on tothom acampava sota les pinedes del voltant que així quedaven ben ocupades. L'estany de la Murtra era un viver d'anguiles, i per la Murtrassa i les corredores s'estenien per tota la xarxa de valls de les Marines. Amb això, no és estrany, doncs, que l'agafada d'anguiles fos important"¹⁰⁰.

Tot i que en el relat del senyor Antoni Tarrida no s'esmenta la gent de Castelldefels, el cert és que també hi anaven alguns dels seus vilatans. I el record encara hi és present. La senyora Teresa Aldeguer, per exemple, explica com era l'àpat que a l'ombra dels pins s'organitzava. El preparaven les dones, normalment fent servir carn com a plat fonamental. La memòria, però, no pot deixar de banda l'enorme síndria, de confiter, que s'anava a buscar per a les postres.; una síndria que "només es produïa a les Sorres de Gavà"¹⁰¹.

Per la relació amb aquesta festa, és ara un bon moment per a recuperar del record les tardes d'estiu tan entretingudes que passaven molts nois de Castelldefels o estiuejants amb l'art de pescar anguiles.

Els vilatans que defensaren el poble de l'atac de 1999

Un d'aquells estiuejants que ho recorda és el senyor Josep Alvarez Betriu, nascut el 1946 i que, fins als seus deu anys venia a passar els mesos de vacances a Castelldefels. Ell era un dels nens que quedaven meravellats per l'habilitat en la captura del peix, també de les granotes, que els transmetia en Baldiri Santacana; davant del cinema Metropol, la corredora era de les millors per a l'èxit de l'empresa donada la netedat de les aigües que llavors hi tenia el canal.

Sant Salvador

El 6 d'agost s'escau la festa coneguda arreu com la Transfiguració del Senyor, però més popularment dita Sant Salvador. Sant Salvador, doncs, és un dels títols aplicats a Jesús, en concret al Jesús que es transfigura davant dels seus apòstols Jaume, Pere i Joan. El relat, que ens arriba pel testimoni dels tres evangelis sinòptics, parla de l'aspecte resplendent de Jesús, al qual van veure en la visió acompanyat per Elies i Moisès. Castelldefels ha tingut des de molt antic una edificació religiosa dedicada a l'advocació de Jesucrist Salvador i l'ermita es convertí en centre d'una festa. El 1778 el bisbe de Barcelona, però, prohibia el romiatge que es feia des de l'església

del poble, llavors era la del castell, a l'ermita. És una visita pastoral la que motiva l'edicte, que diu: "A tres cuartos de distancia de la Parroquia hay una capilla dedicada al Salvador, la que es del común, y tiene la llave el vecino inmediato. En los días de la Transfiguración, y de Santa Madrona, hacían procesión desde la iglesia a dicha capilla, lo que prohibió su ilustrísima se ejecutase en lo sucesivo"¹⁰². Josep Campmany comenta que l'ordre, estricta, era comuna a altres poblacions del bisbat; i és que la jerarquia eclesiàstica trcatava d'eliminar, ras i curt, les festes populars amb ballades i excessos profans¹⁰³. La festa popular persistí malgrat tot.

Hom recorda l'aplec a l'ermita de Sant Salvador, a Can Vinyes¹⁰⁴. El testimoni directe de la Sra. Eulàlia Amat Patuel, resident a la citada casa pairal, ho explica.

"El dia 6 d'agost, que és el dia de la Transfiguració del Senyor, es fa cada any missa. Els mossens sempre accedeixen, ho tenen en compte i es fa la missa. Anys enrera, després de ser casada, feiem com un aplec. Nosaltres feiem com un dinar i venia moltíssima gent. Jo no he arribat a veure sardanes, però es veu que més antigament es feien. Això no ho he vist, però ho he sentit a dir. Ara no es fa més que la missa, però ja no amb tanta gent com la que s'aplegava aquí, que al dinar col·lectiu eren de vegades cent persones"¹⁰⁵.

El temps en què el nostre testimoni anterior va començar a apaticipar i viure d'aquesta festa correspon amb el del seu matrimoni amb Francisco Viñas Llloch, l'any 1948. De fet, poc abans de casar-se va ser que es van arreglar les destrosses ocasionades per la guerra del 1936 a l'ermita i el recinte recobrava el seu ús originari, després d'una època en què s'havia fet servir per a feines agràries, com ara per a espanotjar el balt de moro mentre s'anaven

explicant històries. Més tard vindria l'ornamentació pictòrica interior deguada al mestre Josep Serrasanta. Del marit de la senyora Amat Patuel cal recordar que, a més de propietari de Can Vinyes i de molt de terreny, va ser alcalde de Castelldefels entre l'1 d'agost de 1945 i el 26 d'agost de 1946; i entre el 7 de maig de 1950 i el 9 de juliol de 1968. La festa de la Transfiguració, doncs, no ens ha d'estranyar que contés amb la presència d'una de les forces vives del poble, el mossèn, ni que fos, a banda de dir la missa, per una qüestió de relació social. Tampoc ens resulta estrany que, segons diu la gent, hi anessin com a convidats especials de l'alcalde aquells tinguts com a l'elit del poble, la minoria social selecta que formava el seu nucli principal d'amistats.

LA FESTA MAJOR D'AGOST A CASTELLDEFELS I ALTRES CELEBRACIONS ESTIUENQUES

Mare de Déu d'Agost

L'Assumpció de la Mare de Déu, recordada el 15 d'agost, provoca que un allau de poblacions celebrin la seva Festa Major¹⁰⁶. Tot i que no té una fonamentació bíblica, l'Església arrossega una tradició de molts segles que han volgut veure Maria pujant al Cel. Aquest tema va ser pres com a eix central de la Festa Major de Castelldefels, una festa d'exaltació de la Verge que coincideix amb l'època de recollida dels fruits de la terra. Com a Festa Major, per la d'aquestes dates de l'agost, se l'anomena en un document de l'any 1828 i, a més, ens pot donar la idea de la seva importància. Era obligació de l'arrendador de l'Hostal, de propietat municipal, tenir previsió de cara a la major afluència de gent cap a Castelldefels. I, així, "hobligació al dia 14 de Agost, vigília de la Festa Majo ço ygualement el 16 tindra que donar sopar y llit ab muchs y refrescar a costas del Hostal"¹⁰⁷. De

no fer-ho d'aquesta manera, hauria de pagar la pena de sis lliures, tal com deixa clar la mateixa escriptura d'arrendament.

La popularitat de la Festa Major fa que d'ella, i de l'antiga devoció per la imatge de la Mare de Déu de la Salut, es parli al *Diario de Barcelona* l'any 1867¹⁰⁸.

La Festa Major, de totes formes, no sempre es podrà celebrar, en trobem una excepció quan el risc de contagi desaconsella la seva celebració. L'Alcalde rep ordres, com ho farien els d'altres localitats, per mitjà d'una carta redactada en els mateixos termes, datada el 13 d'agost de 1885 i signada pel Governador Civil de la Província:

"Apreciable Alcalde: Amenazada como está esta provincia de que se extienda por ella la epidemia que está dominando en casi todo España, he consultado a la Junta provincial de Sanidad acerca de las medidas de precaución que convenga tomar para prevenir tan desastrosa contingencia y de acuerdo con lo que me ha informado aquella ilustrada corporación, he determinado significar a Usted la necesidad de desistir o aplazar las fiestas que se acostumbren celebrar en esa localidad con motivo de su Santo titular, hasta tanto que desaparezca la constelación que nos amenaza, con lo cual, además de haberme complacido, dispensará un importante y señalado servicio a la salud pública, la que podría alterarse con la aglomeración de personas procedentes de puntos epidemiados que afligirían esa población en el caso de llevar a cabo la fiesta. Queda de usted atento amigo"¹⁰⁹.

El testimoni del senyor Juan Salamero Amat, nascut l'any 1880, recollit per en Francesc Capacés de Cros l'any 1963, parla d'un Castelldefels reclusat en el temps fins al segle XIX i de la seva festa:

"Castelldefels era por aquel entonces pueblo consagrado al abandono, por ser todo él contagiado

de fiebres.

La fiesta del pueblo era una de las más fuertes de toda la comarca, por tener un gran renombre la Virgen de la Salud que allí se veneraba. Celebraban una fiesta de campo y religiosa, organizando danzas y festejos alrededor de un campamento que con todos los carros formaban en donde hoy está emplazada la estación del ferrocarril, cuyo terreno eran todo unas grandes pinedas (...)"¹¹⁰.

Donant la raó a aquest testimoni es pot recordar que, efectivament, encara que els camins i la carretera que arribaven a Castelldefels no eren bons, això no impedia que les activitats festives fossin d'allò més lluit. L'any 1897 s'anunciaven balls a Can Boixadós, establiment del que ja hem fet esment a l'apartat de la Festa d'Hivern.

Les festes majors, però, no només eren sonades a Castelldefels. José Colomé Ferré, nascut a Castelldefels el 1895, recordava de la seva joventut que "por todas las fechas de fiestas mayores de la comarca era casi como una tradición visitar los distintos pueblos, por lo que cada joven poseía un carnet valedero para desplazarse y concurrir los citados pueblos"¹¹¹.

Sabem que l'any 1908 s'havia anunciat que, a l'ofici religiós, que encara hauria de celebrar-se a l'església del castell, un grup de joves cantaires interpretaria la missa de Perosi; de sardanes n'hi hauria després a la Sala Baronial del mateix recinte del castell¹¹², propietat aleshores de Manel Girona. A ell i a Arcadi Balaguer el poble deurà l'edificació de la nova església on els actes religiosos de les successives festes majors, a partir de 1909 que quedaria enllestida la construcció, tindran la seva cita. Després de la Guerra Civil, l'any 1941 i durant el decurs de la Festa Major, es durà a terme un acte de desgreuge a Arcadi Balaguer. Tot i que es volia

haver efectuat en la de l'any anterior, serà en la Festa Major del 1941 que figurarà "el acto de justicia de volver a dar el nombre de don Arcadio Balaguer a la calle que se había denominado así"¹¹³. Aquell any va actuar a Castelldefels, en dies de Festa Major, la "Capilla Clásica Polifónica de Barcelona". El pressupost dedicat per l'Ajuntament a la festa era de 750 pessetes. L'any 1947 haurà ascendit fins a les 3000 pessetes¹¹⁴.

Anys més tard, superat el parèntesi de la primera postguerra en el desenvolupament econòmic del país, la Festa Major es presentava així en el programa de 1951, aquell any, justament, en què Castelldefels estrenava nou edifici per a l'Ajuntament a la plaça de l'Església:

"Pórtico. Nuestra Fiesta Mayor.

Como cada año, celebramos también en éste nuestra FIESTA MAYOR. Se advierte inmediatamente en estas palabras preliminares, que el adjetivo posesivo 'nuestra', da un extraordinario realce a la oración y, por ende, caracteriza la propiedad de un acto que fija su motivación y presupone todo lo mucho y bueno que de él se sigue.

¡FIESTA MAYOR! Tiene ella, hogaño, un sentido de continuidad y de superación, que bien merece lo subrayemos con agrado. Continuidad que indica solidaridad con el espíritu que animó las anteriores y, por tanto, evocación y asociación de recuerdos antes de pergeñar los perfiles que habrá de tomar la de este año; y superación que pone de manifiesto nuestros mejores deseos de que ésta resulte más grande y más esplendorosa que aquélla.

¡Cuántos recuerdos despierta en nosotros esta palabra: FIESTA MAYOR! Balcón abierto a tantas y tantas ilusiones al florecer de la vida... Cuántos recuerdos guardas...

Para ellos... fue aquel primer puro fumado en

el día de la Fiesta Mayor tan glotonamente y con pésimas consecuencias... Fue un día de Fiesta Mayor, el primero que salimos de noche con la llave al bolsillo, retirando a las cuatro y afirmando que fue a la una, creyendo -vana ilusión- que a la madre se la puede engañar... y fue un día de Fiesta Mayor que conseguimos llevar en la cartera, junto al corazón, el más preciado trofeo: El primer retrato de mujer...

Para ellas... fue aquella 'toya' que bailó entre una confusión de aplausos, o aquel vestido azul que en un baile de Fiesta Mayor, fue la admiración de sus amigas, o fue aquel día que dio secretamente la primera cita de amor...

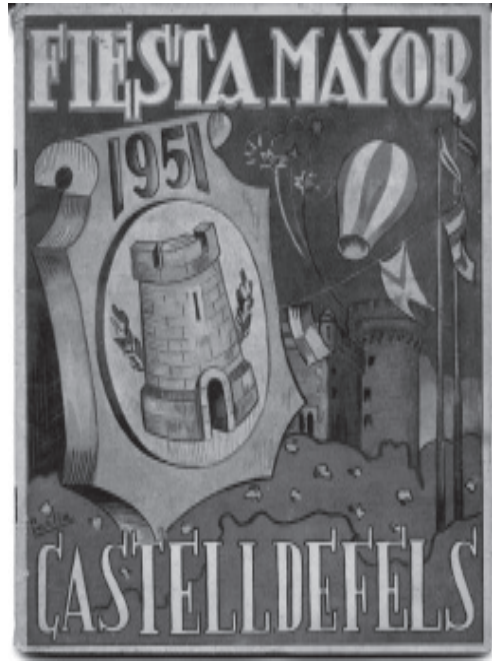
Recuerdos, recuerdos... Por eso en estos días, los padres son más condescendientes, porque con la juventud de sus hijos son dos veces jóvenes. Es un alto en el camino de la lucha para cabalgar unos días en nubes de ensueño, entre los acordes de un vals o las notas estridentes del 'Swing'.

Por ello, al ofreceremos nuestro saludo pletórico de cordialidad, os invitamos a que nos prestéis el calor de vuestro concurso, a que honréis las fiestas con vuestra asistencia, a que las sintáis como cosa propia, estrechamente vinculadas a vosotros, como si durante estos días nuestra Fiesta Mayor se convirtiera en una prolongación de vuestro hogar y volcarais en él la suma de vuestros entusiasmos y de vuestras más alegres ilusiones. A vosotros, pues, vecinos de Castelldefels, amigos y veraneantes. así como a nuestras dignas autoridades, a las que saludamos con todo respeto, ofrecemos este programa de Fiestas, y si logramos con ello vuestra aprobación, os quedará muy agradecida. LA JUNTA DE FESTEJOS".

El programa anunciava, en primer lloc, els actes religiosos dels diferents dies de les festes. El 14 d'agost: "repique general de campanas" a les sis; i a les vuit "salve solemne". Dimecres, dia quinze, a

les vuit del matí "missa de comunión general", a les deu "missa" y a les onze "oficio solemne con acompañamiento de coro y orquesta cantándose la Misa 'Pontificalis' de Perosi, con asistencia de los párrocos vecinos y autoridades locales. El sermón estará a cargo del Rdo. P. Vicente Codina, Pbno., Misionero del Inmaculado Corazón de María, el cual versará sobre el panegírico de la Asunción de Nuestra Señora". Dijous, dia 16, a les deu es faria la missa en sufragi dels feligresos difunts de la localitat. Els actes profans als que convidava la junta de festa eren els següents. A dos quarts d'onze de la nit del catorze d'agost "formidable castillo de fuegos artificiales" i, a continuació "gran carrera de antorchas en la que tomarán parte varios equipos de la localidad y veraneantes"; el dia gran de la festa es reunien els representants de les entitats econòmiques, recreatives, esportives, convidats i junta de festes al Centre Cultural Recreatiu per anar junts, "corporativamente, al solemne oficio, que en honor a nuestra Patrona es celebrará en el Templo Parroquial a las once en punto", en sortir, a la una, vermut d'honor en el mateix lloc d'on sortirà el seguici. Ja de cara a la tarda, el futbol¹¹⁵; després, el ball de la tarda a dos quarts de set amb "el mago de la trompeta Amadeo Rovira y su gran orquesta, con la gentil cantante Dalia Verade en el magnífico Salón de verano Montecarlo, emplazado frente al edificio de la Caja de Ahorros". El mateix dia, ja a la nit, concert al Café del Centro i, una hora més tard, "baile y elección de la Reina de la Fiesta del año 1951 y sus Damas de Honor". El dia setze hi hauria, començant a les dotze del migdia, el "Segundo Campeonato Social de Tenis de Mesa", "Torneo de Ajedrez", "Gran Baile Perfumado"; a la nit: "Selecto Concierto", "Gran Baile Castizo". El dia disset es representà la comèdia dramàtica d'Antonio Losada "Recortes de Prensa en Televisión" a càrrec

del "Cuadro Escénico de Radio Barcelona que dirige Armando Blanch". Dissabte, dia divuit: "Gran Baile Infantil" a la vegada que "Juegos Infantiles"; i, a la nit, "Escogido Concierto de música popular española" i "Baile Ochocentista". El matí del diumenge "Gran Carrera Ciclista", "Audición de Sardanas en la Avenida Santa María, frente al Bar Sara, por la Cobia La Lira"; a la tarda, "gran tirada al plato en el Hotel Florida sólo para tiradores locales y veraneantes" i a les 5'30: "¡¡Grandioso Acontecimiento!! Toros en Castelldefels. En el Coso taurino instalado frente al

Bar Flor, si la Autoridad lo permite y el tiempo no lo impide, se lidiaran y darán muerte a estoque 3 hermosos becerros 3". Más tard, encara a la tarda, nova audició sardanista i "Dinámico Baile". La nit acomiadaria la festa d'aquell any amb el concert del Café del Centro, repartiment de premis dels diferents actes esportius i "Apoteósico Baile y fin de nuestra Fiesta Mayor". Gràcies al programa de l'any 1951 s'ha pogut fer relació dels actes que es solien celebrar en aquella dècada per Festa Major, a meitat del segle passat. Dels anys 1952 al 1954, inclosos, direm que en termes molt semblants es troba el plantejament de la Festa que es feia des de l'autoritat municipal. Veiem un text que reflecteix els acords d'un Ple Municipal de 1952: "Son declarados por el Consistorio con motivo de la próxima Fiesta Mayor de Verano de esta población en honor a la Virgen de la Ascensión, como días inhábiles a todos los efectos, los días quince, dieciséis y diecisiete del corriente mes de Agosto, asistiendo la Corporación Municipal en Pleno a los actos religiosos que con tal motivo es celebrarán en nuestra iglesia parroquial el día 15 de agosto a las once de la mañana"¹¹⁶. S'acordava, igualment, la donació de copes per als guanyadors de les diferents competicions esportives d'aquell any. Les que l'any 1953 s'esmenten, en el marc d'una redacció molt semblant dels plantejaments de la festa, són les de futbol, escacs, tennis taula, pesca i ciclisme¹¹⁷. La comissió de festes, rebia una subvenció de tres mil pessetes en cadascun dels anys que hem assenyalat. L'any 1954 sabem que el monumental envelat, amb terra de parquet, era muntat per l'empresa de J.Rovira, de Barcelona.

En el programa de 1955 es troba quelcom més: com era Castelldefels i com es vivien els esdeveniments festius. Per exemple, per al dia de la patrona es comentava: "¿No oís? ¿Qué clamor es ese?

Campanas que se unen al estrépito de la música, batiendo gozosamente. Son nuestras campanas, las de la Parroquia que anuncian la gran efemérides". Després ve l'explicació:

"Una fiesta Mayor empieza siempre con oficio cantado. La orquesta recoge a las Autoridades municipales e Invitados al son de un pasodoble. Músicos y Jerarcas se dirigen a la Iglesia.

Después de rendir culto a Ntra. Sra. La Virgen de la Salud, las Autoridades y el pueblo salen del Templo, con los músicos, en pasacalle. Todo el mundo viste sus mejores galas. Crujen las suelas de los zapatos nuevos. Las muchachas exhiben sus vestidos nuevos. Los muchachos empiezan a pedir exclusivas para el baile de la tarde".

Un dels actes de la tarda era el de la inauguració de l'envelat. D'això també trobem una dissertació dirigida al vingut de fora, però que ens és útil de cara a entendre l'evolució del marc festiu:

"En Cataluña, simpático forastero que me escuchas, la tradición del entoldado -'envelat'- es antiquísima. Al correr de los años el entoldado no ha perdido su carácter. Si cabe, lo ha incrementado con innovaciones. La polvorienta alfombra de los antiguos entoldados se ha transformado en una resbaladiza pista de 'parquet' y, a su alrededor en dos filas por banda, los palcos que se alquilan a las familias. Lo principal del entoldado es su iluminación. Las sedas, satenes, cortinas y colgaduras completan el adorno.

A la chiquillería el montaje del entoldado les causa gran impresión; mientras sus hermanos mayores dan pisotones por la pista de 'parquet' ellos disfrutan metiéndose por debajo de los palcos".

Del funcionament del ball també se'ns ofereixen detalls aclaridors.

"La comisión de fiestas organiza dos asaltos a la economía del bailador, el baile del ramo y la subasta

de la 'toia', tradición que aún se conserva con el correr de los años. La gracia estriba en que nunca se sabe cuál de los diez bailes será el de ramos. Si se supiera, algún jovencito de flaca economía dejaría de sacar a su pareja y la Comisión de Festejos, detalle tan poco galante, no lo puede permitir. De ahí que, cuando menos se espera, a mitad del bailable, la trompeta recibe la orden de aviso a los bailadores. Suelta la trompeta y grita: ¡Ball de ram!

El presupuesto de la Fiesta Mayor es elevado, el público lo sabe y nos perdona. Los duros van saliendo de los bolsillos de los bailadores y, a los pocos momentos todas las jovencitas bailadoras lucen su ramillete o su escultura artística en la mano.

Cuando los ánimos están caldeados, cuando el galán irresistible siente deseos de demostrar hasta dónde llega él con su dinero, la Comisión atenta, adivinando su voluntad, ordena otro trompetazo. Es el momento escogido para subastar la 'Toia'.

En todas las Comisiones de Fiestas, hay un elemento que se pinta solo subastando. En Castelldefels lo tenemos. Paulí es popularísimo en nuestra Fiesta Mayor. Sube al tablado, se sitúa delante del micrófono y, para entrar en ambiente, nos recita aquello de la 'perra y la parra' y... éxito seguro.

Suele ser la 'Toia' un jarrón pintado con unas flores artificiales de colores chillones o bien una figura 'artística' de yeso.

Al comprador de la 'toia' le tocará el alto honor de iniciar el baile en solitario con su pareja.

Algunas veces la subasta llega a cifras respetables para la economía del joven y entonces pide ayuda a sus compañeros.

Se forman unos grupitos y la 'toia' es disputada ardorosamente, acaloradamente.

¿Quién da más?
Las 'toies' para las jovencitas son unos bonitos

recuerdos de la Fiesta Mayor. Es un trofeo ganado a su rendido enamorado. Algunas son guardadas al lado de la fotografía del galante 'irresistible'".

Després del ball de la tarda, el concert de la nit i el ball que el seguirà a continuació seran també objecte de comentari:

"Los viejos entendidos dicen que es en el concierto donde la Orquesta tienen que demostrar su valía (...) En el baile, una parte del público, las 'carabinas', solterones y padres de familia, se limitan a observar lo que hacen los músicos. Y los músicos aunque el sueño les venza deben hacer mucho 'teatro' en su actuación (...) Llegada la media hora de descanso, las parejas de bailadores se dirigen a tomar un refresco. Los músicos al resopon. Hay parejas que prefieren pasear durante el descanso... y hay quien se entretiene afinando la puntería en una caseta de tiro al blanco; posiblemente es uno de los que no han encontrado pareja para bailar el último, el de la media hora.

Vuelven a la carga los músicos con su estridente 'mambo' (...) Los ocupantes de los palcos van desfilando. Los músicos no desfallecen y animan a la juventud, incansable y bulliciosa, con ritmos cada vez más trepidantes. En los palcos ya sólo quedan las 'carabinas'".

Haurà d'esperar-se al pas de la nit per a recuperar les forces i poder, així, continuar amb la festa al dia següent. A les dotze del migdia "la chiquillería infantil de la población y Colonia veraniega irrumpe con gran jolgorio en el interior del entoldado. Es su día grande". Dia gran per als petits i penúltim de la festa. Ja només resta un dia, que aquell any va ser un dimecres, en que es ballaren sardanes a l'avinguda de Santa Maria al migdia: "Con tamboril y flauta el músico de la cobla emprende la ejecución del contrapás. Después del contrapás toda la cobla, armonio-

'kubalas' de la sardana, comandan las 'rotllanes'... y, luego, al unísono la cobla estalla en los 'llargs'. Luego... la tenora solista... Después de esa sardana y en los descansos la juventud 'balladora', y los mirones toman el aperitivo o la cerveza. Y así sigue la sardana, esplendorosa, solemne, presidiendo todas las Fiestas Mayores de Cataluña". Només resten ja els balls de la tarda i de la nit i tot s'haurà acabat per aquest any pel que fa a la festa gran de Castelldefels.

Veient els actes de les festes dels anys 1951 al 1955 es poden apreciar pocs canvis. L'estructura es mantindrà. Una fotografia del primer any de la dècada següent deixa endevinar la pervivència d'aquesta festa que girava al voltant de l'envelat. I així serà encara durant alguns lustres més, sense massa canvis¹¹⁸.

Per copsar com era la Festa Major aquests anys més tard, podem recordar el testimoni de Joan

samente, empieza la primera pasada 'dels curts'. La armonía de la sardana es única, vibrante, movida. No hay nada más alegre, más plácido que una sardana interpretada al aire libre, entre el polvillo levantado por los 'balladors'. A lo largo de la primera pasada, se han formado, se han improvisado las 'colles'. Las 'rotllanes' se ensanchan cada vez más. Los entendidos en la distribución, los

Rives Gorina, nascut a can Baixeras. Ell recorda les celebracions populars que, segons diu, vivia des del local del que ara és el Banc Sabadell i les dues tendes que hi ha a sobre al carrer Dr. Ferran: "Para la Fiesta Mayor de agosto se hacían los pasacalles que daban la vuelta por la iglesia, aquí enfrente se hacía l'envelat' donde está el Venecia. Nosotros en la planta alta hacíamos conciertos..."¹¹⁹.

La Festa Major que fins ara ens ha estat relatada era organitzada a Castelldefels pel Centre Cultural i Recreatiu. Per a les despeses que generava la contractació de les orquestres, per exemple, cada any tenia l'ajut econòmic de l'Ajuntament.

Amb l'adveniment dels ajuntaments democràtics, però, la Festa Major canvia d'organitzador i serà el mateix Consistori qui s'encarregarà de promoure-la. Llavors la Festa Major prendrà un altre estil. Adoptarà gairebé al peu de la lletra l'esquema tradicional de la festa major del Camp de Tarragona, és a dir, la pròpia de les comarques del Baix i Alt Camp, el Tarragonès, l'Alt i Baix Penedès i el Garraf. Aquest esquema, fonamentalment, inclou: "vigília en forma de revetlla estival i castell de focs artificials; matinades musicals sorolloses; ofici i cercavila matinal amb presència d'autoritats i entremesos provinents del Corpus; migdia a la plaça amb castells i balls populars; concerts a la tarda, balls al carrer a la nit"¹²⁰.

Els Serveis de Cultura Popular recorden, efectivament, alguna de les característiques de la Festa Major de Castelldefels tal i com es començava a celebrar en l'època de democràcia als ajuntaments: "Dissabte abans, focs d'artifici i lectura del pregó. El dia de la festa, matinades amb els grallers, xocolatada, cercavila amb dimonis, drac, gegants i cap-grossos; actuació dels castellers locals, cantada d'havaneres ..." ¹²¹.

La consulta dels diferents programes de festes

dels darrers anys permet constatar la continuada presència dels elements neo-tradicionals. Un d’ells, és clar, és el pregó anunciador. L’any 1980 el va pronunciar l’artista i arqueòloga Maria Codina. Entre altres coses, destacà que es donava veu al poble per a anunciar la seva pròpia festa: "L'Ajuntament, amb l'afany de democratitzar-ho tot, ha cregut oportú que cada any sigui una persona del poble que anunciï als veïns l'arribada d'aquestes festes. I com que s'havia de començar per un o altre, han dit: la Maria. I aquí està la Maria. Els motius pels quals ha sigut elegida són ben simples: no sóc de cap partit polític i porto una colla d'anys cercant la història, el passat de Castelldefels..."¹²². Els anys en què s’han fet eleccions municipals, el pregó ha anat sovint a càrrec de l’alcalde escollit¹²³; quan no s’ha donat aquesta circumstància, diferents persones -com ara la citada Maria Codina el 1980, o en Xavier Girona, President de la Coral del Casal de Cultura, el 1981...- o col·lectius –el Grup de Poesia Alga, el 1984; el planter d’artistes del restaurant amb espectacle Nuevo Barquito, el 1993- han sortit a la balconada de la Casa Consistorial a proclamar i difondre l’esperit de la festa.

Les ballades de sardanes són un element que no s’ha pogut deixar perdre dels programes de Festa Major. Alguna vegada, a més, ha tingut un protagonisme fora del normal. Així va passar el 17 d’agost del 1985, amb l’estrena de la sardana que porta per títol, justament,"Castelldefels"¹²⁴, amb música de Tomàs Gil i Membrado i lletra de Joan Solé i Margarit.

Respecte de la cercavila, l’acte per antonomàsia on la festa pren els diferents carrers de la vila, val a dir que el 1980 s’anunciava simplement amb la presència de gegants i caps-grossos, però que mica en mica s’anà enriquint. De fet, a la Festa Major d’Estiu a Castelldefels del propi any 1980 sortí una mena de cucafera tot participant a la festa¹²⁵. El 1981 es va

fer participar, a més de la cucafera local en una de les seves darreres aparicions, el drac de tres caps de Sant Pere de Ribes acompanyat pels diables de la mateixa població. El 1982 van irrompre trabucaires també vinguts de fora de la localitat. Per al bateig dels nous gegants, el 1983, van desfilar els trabucaires de Súria, els Fadrinets del Poble Vell, els Diables del Clot, els Grallers de Sitges i els del poble amfitrió, així com els ballets, castellers o gitanes locals. El ball de panderetes lluí per primer cop en l’ocasió festiva de l’estiu de 1984¹²⁶. Castelldefels veurà per primera vegada a la cercavila el drac autòcton en la Festa Major del 1985. El bateig del drac Gar-i-Got va ser el dia 14 d’agost d’aquell any, a les vuit del vespre¹²⁷. Una trobada de diables, amb més de vuitanta d’aquestes criatures, destacà de la festa del 1986. La cercavila del 1988, amb xocolatada inclosa, comptà amb una trobada de gegants que va aplegar els d’El Prat, Sant Vicenç dels Horts, Santa Coloma, Sant Feliu i els gegants moros de Sitges, tots per a fer companyia als de Castelldefels. També el 1992 la cercavila esdevingué una trobada de gegants que s’afegiren a les dues parelles locals. La cercavila de tots aquests anys i els següents, com es fa en la de moltes altres poblacions, ha estat enriquida sovint per la participació d’entitats de fora la pròpia vila que aporten gegants, diables, grallers... Una de les aportacions més lluïdes sol ser la de bèsties de foc. Aquestes han visitat Castelldefels, en alguna ocasió per a la cercavila, però majorment per a participar en una altra ocupació del carrer: el correfoc programat per encendre la nit de l’estiu. Com a primer exemple, podem recordar el del 14 d’agost del 1988, amb participació de diferents colles de la comarca. Els anys 1989 i 1990 un correfoc es va fer, excepcionalment, a les quatre de la matinada; aquestes matinades diabòliques amb els diables locals exclusivament no

van impedir de fer-ne un altre de més lluït: el 1989, per explicitar només un d’aquests, amb altres bèsties de la comarca com la Garsa i el Drac de Sant Feliu de Llobregat acompanyats dels seus diables, i els de l’Hospitalet, i els de la Vella de Gràcia, així com amb els del barri de Roquetes del municipi de Sant Pere de Ribes. Una representació parateatral on el drac local és protagonista d’excepció s’ha convertit darrerament en un dels plats típics de la festa. La llegenda del Gar-i-Got es va representar per primera vegada el dia 11 d’agost de 1994¹²⁸ anticipant-se als dies centrals de la Festa Major. Sempre, però, el drac local es deixarà acompanyar per altres de foranis quan li toqui fer el correfoc. A tall d’exemple es pot citar la Festa d’Estiu del 1998, amb un correfoc que tingué la Companyia General del Foc de Gavà amb el Brumot, el seu drac, i els Diables de Roquetes amb la seva Dragona com a alguns dels participants que acompanyaven el grup diabòlic i drac de Castelldefels.

L’aixecament de castells ha estat també un acte que no ha pogut faltar a la Festa Major d’Estiu de Castelldefels des del moment en que es formà la colla castellera de la ciutat. Per a les plantades és normal també compartir plaça amb altres colles. De fora són, igualment, els grups que venen a Castelldefels per a posar la música a les ballades de sardanes a la plaça donat que de cobla local no en tenim. També són visitants els cantaires que aconsegueixen donar caliu al capvespre, sigui al centre de la vila o vora el mar, amb les havaneres, un ingredient que sempre ha estat ben rebut des de la seva introducció en la programació festiva estiuenca.

Malgrat totes les innovacions i col·laboracions foranes la Festa Major de Castelldefels continua estant en mans i essent ben be del poble. La voluntat de participar en els actes que donen sentit a la festa, i la justifiquen a la meitat del mes d’agost, dia en record

de l’Assumpció de Maria, sembla indissociable de l’esperit castel·ldefelenc que, malgrat obrir les seves portes a moltes influències, no perd allò que li deu ser ja essencial: una festa en honor a la Verge, que a la vila es venera sota l’advocació de Nostra Senyora de la Salut. Per a acompanyar-nos al temple on es conserva la seva imatge s’organitza la cercavila. La Verge de la Salut, patrona de Castelldefels, és la que centra l’ofici religiós i la prèdica de l’oficiant cada 15 d’agost. Després de la missa solemne, la seva sortida de l’església serà saludada per pilars d’honor a càrrec dels castellers. Com a culminació del matí del dia central de la Festa Major, la talla mariana pren el carrer portada en processó acompanyada durant tot el recorregut per dones i homes amb ciris i atxes. En tornar a entrar al seu recinte sagrat els gegants escortaran el seu pas tot fent-li reverència. La fe en la Mare de Déu, a la que s’atribueix la guarició dels malalts del que era el “poble de les febres” d’altres èpoques, donà peu i fonament a la celebració de la Festa Major.

Marededeus trobades, 8 de setembre

Disposem de la notícia d’un romiatge que sortia de Castelldefels el dia que hom venera les imatges de la Verge que han estat trobades. De fet, aquesta és la data en què es recorda la nativitat de Maria, la Mare de Déu. La informació de la celebració local castel·ldefelenc ens ve per la documentació de les visites pastorals del bisbe de Barcelona, conservada a l’Arxiu Diocesà¹²⁹. Francesc Tort Mitjans aprofita el text en català, originari de l’any 1773:

"El 8 de septiembre, fiesta de la Natividad de Nuestra Señora, se iba procesionalmente y en romería desde la iglesia parroquial de Santa María de Castelldefels hasta la ermita de Nuestra Señora de Brugués, sita en la parroquia de Sant Pere de Gavà,

acto ‘...*moltes vegades prohibit per nostres predecessors quedant-se després a dinar en dita ermita, cosa molt reprehensible entre christians, que està expressament prohibit en lo ritual de nostre bisbat, en lo títol de processionibus ahon mana als rectors que ab ocasió de professons, no permetran ni menjar, ni begudas*’. Como sustitución y canalización de la costumbre popular ya existente sugiere hacerse una procesión alrededor de la iglesia parroquial «*cantant després en ella l’ofici que acostumaban a cantar en la mencionada ermita*».”¹³⁰.

Aquesta anada tradicional a l’ermita de Brugués, en la data assenyalada, ha persistit fins nosaltres només com a la segona romeria anual dels gavanencs a aquell indret conegut també com el Sitjar.

La Diada (11 de setembre)

Encara que en aquesta data el santoral recordi a sant Bonaventura Grau, franciscà, o als màrtirs Protus i Jacint, el que més crida l’atenció és una festa no religiosa: a Catalunya es celebra la Diada Nacional.

Per estrany que sembli, Catalunya celebra la seva Festa Nacional rememorant una derrota, algú s’estima més dir que el que es recorda és una lluita. La cosa va anar així: Quan va morir el rei Carles II, l’any 1700, sense descendents directes, els monarques europeus van presentar les seves candidatures al tron d’Espanya. Les institucions catalanes van acceptar la candidatura de l’Arxiduc Carles d’Àustria, mentre que les institucions de Castella van optar per Felip de Borbó. Així és com va començar la Guerra de Successió, amb tropes angleses i austríaques lluitant contra tropes franceses dins el territori espanyol, recolzades pels seus partidaris respectius, tant a Castella com al regne d’Aragó. A la batalla d’Almansa, les tropes felipistes van vèncer les de l’Arxiduc; així, els regnes d’Aragó i València van perdre els seus drets

Ofrenes de l’ACPC, any 2000

i prerrogatives. Catalunya resistia encara a favor de l’Arxiduc, i estava disposada a lluitar fins al final, però els anglesos que hi donaven suport van abandonar el territori. El mateix Arxiduc, al cap d’un temps, es va desinteressar perquè li oferien un altre regnat. Els catalans es van trobar sols resistint a Barcelona contra les tropes felipistes. L’onze de setembre de l’any 1714, aquestes tropes van trencar el setge de Barcelona, defensada pels barcelonins a les ordres

del Conseller en Cap, Rafael Casanova. La guerra es va acabar amb la derrota i mort de Casanova i amb la pèrdua de privilegis, institucions i llibertats dels catalans. Felip V va promulgar una llei, el Decret de Nova Planta, segons el qual Catalunya s’havia de regir, d’aleshores ençà, com la resta d’Espanya.

La Diada castelldefelenc dels darrers anys vuitanta era celebrada, al matí de l’11 de setembre, amb una sardinada popular¹³¹. Amb posterioritat, a la dècada passada del noranta, es va encetar el costum de fer una ofrena floral. La primera que s’organitzà, el 1996, va ser organitzada per una coalició política: CjU¹³².

Sant Miquel (29 de setembre)

L’arcàngel sant Miquel és presentat al llibre de l’Apocalipsi. Aquest lluitador venç els exèrcits de la foscor, que comptaven amb un drac. Es diu que aquest àngel es va aparèixer un 29 de setembre a Normandia, al Mont-Saint-Michel. D’aquesta tradició, del segle VIII, ve la data que el recorda festivament.

Els ciutadans de Castelldefels tenen a prop de la localitat l’ermita de sant Miquel, al recinte fortificat del Castell d’Eramprunyà. La capella de sant Miquel “totum in terra postrata”, segons se’ns diu el 1552, posteriorment va gaudir d’una reconstrucció d’urgència. Des d’aquell moment es formalitzà una tradició anual de pujar a dir missa el dia de l’arcàngel que donava nom al recinte sagrat. “Durant l’acte religiós, es beneïen unes canyes que, deïa la creença popular, servien per bastonejar i allunyar els mals esperits durant tot l’any¹³³. Després de dinar, el romiatge tornava a Gavà baixant per la vall de la Sentiu. Allí, a l’era de can Dardena, hom hi feia gatzara tota la tarda, amb ball i cançons, fins que la fosca cobria els camins”¹³⁴. “Allí es ballava al so del sac de gemecs i el tamborí, mentre els del mas

els servien alguna cosa per beure”¹³⁵. José Romeu Basolas, nascut a Castelldefels el 21 de desembre del 1892, recordava la tradició: “antiguamente solían celebrar un culto por la actividad de San Miguel en el barrio de La Sentiu, y acto seguido celebraban un gran baile en la era de Casa Dardena”¹³⁶.

El masover que vivia al castell deixà de viure al recinte l’any 1921 i va ser el primer en què es va deixar de celebrar l’aplec¹³⁷. El poeta Marian Colomé recordarà la pèrdua: “Anys enrea quan encara Sant Miquel es celebrava/ en l’ermita que hi havia dat al cim d’Eramprunyà;/ la Sentiu d’aquesta festa també un tros n’aprofitava/ quant havent dinat les colles hi baixaven a ballar. (...)”¹³⁸. El mateix poeta que es dol de la pèrdua de la festa l’explica en prosa també: “Després de celebrada la santa missa s’esbargia la gent pels voltants del castell on hi coïa la minestra per dinar, i a l’arribar a mitja tarda es baixava a La Sentiu fent parada a la masia de Can Dardena, on hi havia una petita habitació amb la imatge de sant Miquel en una fornícula que invitava a la pregària i en l’entrada un improvisat taulell de begudes per a satisfer els assedegats. Allí berenaven i després organitzaven ballades al so de la gaita i tamborí a l’era encaironada que hi ha al davant de la paret de tanca, gaudint amb pau i fraternitat el jovent, homes, dones i fins algun vell xiroi, acabant de passar el dia de festa fins a la posta de sol, empenent llavors el retorn a la vila satisfets d’haver passat un dia alegre llegat per tradició”¹³⁹.

I la festa, malgrat la que semblava ser la seva pèrdua irreparable, revifarà. Mossèn Abelard Sayrach, destinat a Gavà a finals dels anys 1950, recuperà la trobada festiva. L’1 d’octubre de 1961 s’hi tornà a celebrar¹⁴⁰. “La diada s’obrí amb la celebració d’una missa a la recentment restaurada ermita de sant Miquel, on van instal·lar un petit altar de pedra guarnit

amb les flors silvestres que creixien al voltant. Acabat l’acte litúrgic, la banda municipal de Gavà, els músics de la qual havien pujat els instruments a peu, va amenitzar l’estada dels assistents amb la seva música; tampoc no hi va manca una ballada de sardanes a l’esplanada de sota del castell. Després tothom va cercar un xic d’ombra per tal de dinar còmodament i, entrada la tarda, els participants començaren a baixar camí de Gavà”¹⁴¹.

La celebració de l’aplec de Sant Miquel ha perdurat des d’aquell any de la seva recuperació en els diumenges propers al dia del sant i ha anat modificant les activitats associades. Durant molt de temps uns grups de joves pujaven al castell el dia abans de l’aplec; feien nit animant l’estada nocturna amb cançons, petites representacions teatrals o qualsevol altra iniciativa d’esbarjo. Van repetir-se propostes com la d’una cursa des de l’ermita de Bruguers fins al castell i activitats lúdiques per a joves, com les del joc d’estirar la corda, les gimcanes, les curses de sacs o el tradicional joc de trencar l’olla. L’any 1983, l’agrupació de Cultura Popular de Castelldefels va participar activament en l’Aplec gràcies a les actuacions dels castellers, el ball de pagès (autòcton de Castelldefels) i del ball de gitanes, amb acompanyament de l’Escola de Grallers de l’Agrupació¹⁴².

El Pilar

El 12 d’octubre és la festivitat de Nostra Senyora del Pilar, patrona de la Guàrdia Civil. Els membres d’aquest cos militar que estaven destinats a Castelldefels l’honoraven en una missa solemne celebrada a les dotze del migdia. A més dels membres del cos, uniformats amb el seu uniforme de gala, assistien a aquesta celebració religiosa els seus familiars i tots els que en aquella època es podien considerar com les “forces vives” del poble. La senyora Eli Moreno, filla

del Comandant, recorda com, en sortir de l’església, es feia un àpat col·lectiu a la “Casa Cuartel” i com, allà mateix, es gaudia distesament de la festa i el ball. Aquests records personals corresponen a la seva vida dins la caserna de l’avinguda Diagonal, projectada el 1952. Aquesta, però, no havia estat la primera ubicació de la caserna local, sinó la que substituï una d’anterior aixecada a tocar de la carretera, molt a prop del terme municipal de Sitges, en la zona més baixa del barri del Poal. Les fotografies de què disposem retraten, justament, els membres del cos que van gaudir d’aquella instal·lació; són mostrats el dia de la festa de la seva patrona en la celebració de l’any 1947. Debem les instantànies a l’afany per retratar la vida local castelldefelenc del súbdit alemany Carlos E. Scheel, l’activitat del qual com a dinamitzador del turisme a casa nostra és ben coneguda¹⁴³.

La Festa del 12 d’octubre, d’altra banda, també s’ha celebrat al Centre Cultural Recreatiu, que tenia una secció molt adient per a manifestar-se musicalment el dia de la Verge de Saragossa: la Rondalla del CCR. No penseu, però, que eren els únics disposats a fer-se notar aquell dia. Mireu les últimes fotos del llibre i descobrireu com la sardana era integrada a la festa.

NOTES

¹ Vid. CODINA, Jaume; MORAN, Josep i RENOM, Mercè: *El Baix Llobregat el 1789. Respostes al qüestionari de Francisco de Zamora*. Col. Textos i estudis de Cultura Catalana. núm 28. Curial Edicions Catalanes / Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona, 1992.

² Pel que fa a Begues i Gavà, les respostes són pràcticament equivalents a les donades a Castelldefels pel mateix encarregat de donar contestació.

³ El 26 de novembre del 1876 s'havia creat a la

platja de Montgat l'Associació *Catalanista d'Excursions Científiques* formada per cinc membres. Aquesta associació patirà una escisió dos anys més tard; d'aquesta manera neix l'*Associació d'Excursions Catalana*, que el 1884 crearà una secció amb el nom de “Folklore Català”. El 1890, després de dotze anys d'activitats per separat, tornen a unir-se les dues associacions esmentades i prenen el nom de *Centre Excursionista de Catalunya*, la primera junta del qual s'escollirà el 7 d'abril del 1891. Fins el 1900 la secció folklòrica mantenia des de la seva creació la publicació d'una biblioteca popular folklòrica en vuit volums. Un d'ells va ser l'obra *Miscelànea folklòrica* (1887), obra que amb col·laboracions de molts noms –Almirall, Arabia, Bosch de la Trinxeria, Brú, Comis, Maspons i Llabrós, Vidal i Valenciano....- representa la compenetració entre excursionisme i folklore essent una fita en aquest camp.

⁴ BAQUER, Ernesto: *Castelldefels en el siglo XIX. Su gente, su vida*. Ed. Butlletí de Castelldefels. Castelldefels, 1987. pp.4-5. Cita en p.4

⁵ DOMÈNECH, Josep M.: “Una excursió a Gavà, Castelldefels, Viladecans i el Prat (8 de maig de 1886)”. *Muntanya.Centre Excursionista de Catalunya*. Any C, núm.683 vol.86. Núm. especial del centenari. febrer 1976. pp.41-47 ; Tot i el títol de l'article, l'excursió es va fer un dia 9 de maig, com apunta l'autor de l'article primer i es llegeix després al text del relat que transcriu, probablement escrit per Pere Pagès i Rueda. La part del relat de l'excursió referida a Castelldefels es pot consultar també a la transcripció que ofereix: BAQUER, Ernesto: Ibid.

⁶ Vid. CAMPMANY, Josep: *Castelldefels i la mar*. Ajuntament de Castelldefels. Barcelona, 1998. pp. 63s.

⁷ Hem llegit els relats d'algunes d'aquestes expedicions que visitaren Castelldefels:

VILASECA, Ignasi: “Excursió col·lectiva a las costas de Garraf i Castell de Fels”. *Butlletí de l'Associació d'Excursions Catalana*. Tom.III. 1881. pp.12-17. Una altra excursió a Castelldefels i Garraf del 28 de desembre del 1879 està relatada a: *L'excursionista. Butlletí Mensual de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques*. Vol. I, 1878-1881. pp.170-172. La mateixa publicació recull una altra sortida a Sitges, Costes de Garraf i Castell de Fels dels dies 11 i 12 de febrer del 1882: *L'excursionista. Butlletí Men-*

sual de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques. Vol.II, 1882-1886. pp.13-15. També hem consultat: MAS-RIERA, Enrich: “Excursió a Castelldefels. 25 de novembre 1883”. *Memòries de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques*. Vol.VII, 1886. pp.218-230. D'aquest darrer testimoni cal advertir que l'expedició, formada per vuit persones, assistí a un acte funerari a Castelldefels i que s'interessà pels documents guardats a l'església del castell; ells destaquen com a molt notable, tot i que d'interès local, el llibre dels *Confrades de la Confraria de la Verge de la Salut*.

⁸ AMADES, Joan: *Costumari Català. El curs de l'any*. Ed. Salvat. Barcelona, 1950-1956 (1984, 3ª.ed.). Vol. IV, p.295.

⁹ Arxiu Diocesà de Barcelona. *Visites Pastorals*, vol.72.

¹⁰ AMADES, Joan: *Costumari Català. El curs de l'any*. Ed. Salvat. Barcelona, 1950-1956 (1984, 3ª.ed.). Vol. V, p.535.

¹¹ VALENTÍ I ZURRIAGA, Mireia: *L'Abans. Gavà. Recull gràfic 1880-1965*. Ed. Edafós. Barcelona, 2002. pp.525.

¹² Transcripció obtinguda de: CAMPMANY, Josep: “L'Edat Moderna” a: DD.AA.: *Castelldefels, temps d'història*. Ajuntament de Castelldefels. Barcelona, 2003. p.275. Una versió en castellà es pot consultar a: FORT GAUDÍ, Jorge: *Santa María de la Salud (Castelldefels)*. Archivo Mariano. Sant Climent de Llobregat, 1979. p.43.

¹³ FORT GAUDÍ, Jorge: *Santa María de la Salud (Castelldefels)*. Archivo Mariano Sant Climent de Llobregat. Barcelona, 1979. p.71.

¹⁴ Arxiu Municipal de Castelldefels: *Llibre d'Actes del Ple Municipal*. Volum 8 fol.81v. Acta corresponent a la reunió de 5 de desembre de 1955.

¹⁵ CASELLAS, Josep Ma. i CLEMENTE, Javier: “Fent camí amb Teresa Nomen Boixadós”. *Mar i Muntanya*. núm. 28, novembre 1997. p.6.

¹⁶ Ell mateix formava part de la primera junta del constituït Centre Cultural Recreatiu. El primer president va ser el senyor José Robledo Grassi; els membres de la junta: Esteban Bou, Emilio Safont –ja esmentat- Gregorio Burillo, Emilio Cot Solé i, entre altres, Miguel Sánchez.

¹⁷ Aquest local es dirà després Bar Sara i, en l'actualitat s'ha convertit en establiments comercials cone-

guts com a “Quinta Avenida”.

18 “En aquellas fechas frecuentaban la Sociedad los agricultores, pescadores, empleados de Rocalla y empleados del Ferrocarril, constando en diferentes actas la necesidad de disponer de un local propio. El socio Sr. Juan Riba se ofreció a construir un local para el Centro Cultural Recreativo con la condición de explotar el bar, ofrecimiento que fue aceptado, estando ubicado bajo el nombre de Café del Centro en el hoy Banco de Sabadell” *Centro Cultural Recreativo Castelldefels* (1976) p. s/n.

19 “En aquellas fechas fue promocionado el cuadro escénico, dándose diferentes representaciones, dentro de las cuales destacaron “El Ferrer de Tall”, “Terra Baixa”, “La Creu de la Masia”, etc. De aquella época podemos significar al Sr. Paulí Borjas, la familia Miralles, el Sr. Guillén, Sr. Àngel Bergel, Sr. Juan Barberán, Sra. Concha Rul, Sr. Miguel Sánchez, Sr. Robledo, Sr. Bartolomé Patuel, entre otras personas” en: “Historia del Centro Cultural y Recreativo” *Centro Cultural Recreativo Castelldefels* (1976) p. s/n. El lloc referit està a la cruïlla entre l'actual Avda. de la Constitució i el carrer Dr.Ferran.

20 MUÑOZ, Àngel: “Els espectacles públics al Baix Llobregat (1939-1975)” a: DD.AA. *El Franquisme al Baix Llobregat*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona, 2001. p. 532.

21 Arxiu Municipal de Castelldefels: *Llibre d'Actes de l'Ajuntament*. Volum 10 fol.39. Acta corresponent a la reunió de 15 de novembre de 1947, sota la presidència de l'alcalde Francisco Casacuberta Roger.

22 PUIG, Marisa: “Joan Rives Gorina, hijo de Castelldefels”. *La Voz de Castelldefels*. núm 14. febreo 2001. p.10.

23 En les festes d'estiu, però, tots els anys es muntava un envelat.

24 “La festa Major” *El Boletín de Castelldefels*. núm 2, desembre 1979 p.16.

25 L'aparició d'aquesta publicació periòdica i els continguts culturals que conté no passaren desapercibuts a la població veïna de Sitges. Al seu més conegut setmanari llegim: “Han llegado a nuestra redacción los números 1 y 2 del ‘Boletín de Castelldefels’. Corresponden a noviembre y diciembre respectivamente. Un nutrido material adecuadamente ilustrado y distribuido en 15 hojas estéticamente

compaginadas, da cuenta a la población de los problemas ‘heredados’ a los que se han abocado para su solución ya en marcha, los planteos de estas soluciones y las innovaciones indispensables a introducir en cada caso. Realmente todos los temas que trata el ‘Boletín’ en sus profusas notas tienen carácter prioritario, pero el que por razones de afinidad nos inclinamos a aplaudir preferentemente, es el de la cultura. Estamos seguros de que de proponérselo, promocionarlo y auspiciarlo, sobre todo auspiciarlo, el Ayuntamiento de Castelldefels conseguirá ‘despertar’ al pueblo a la cultura, aspiración que sin duda posee en potencia y sólo hace falta la voz que como a Lázaro le conmine: ‘Levántate y anda’ ”. BERTINI, Zara: “Periodismo”. *L'Eco de Sitges*. núm. 4576, 12 enero 1980. p.15.

26 *Butlletí de Castelldefels*. núm 13, novembre 1980 pp.8-9.

27 “Programa Festa Major d'Hivern”. *Butlletí de Castelldefels*. núm.50, des. 1983. pp.14-15.

28 *Butlletí de Castelldefels*. núm 50, desembre 1983 p.7.

29 DD.AA.: *Calendari de Festes de Catalunya, Andorra i la Franja* Ed. Alta Fulla. Fundació Serveis de Cultura Popular. Barcelona, 1989. p.543. En el moment de donar aquesta informació es fa referència a les fonts següents: *El Món. Setmanari d'informació general* 3-12-1982, p.36; 2-12-1987, p.37; 9-12-1983, p.37; *Periódico del Llobregat* (de L'Hospitalet de Llobregat) 8-12-1982, p.2; SÁNCHEZ, María Angeles: *Guía de fiestas populares de España*. Ed. Tania. Madrid, 1982 p.253.

30 “Festa Major d'Hivern-82”. *Butlletí de Castelldefels*. núm.38, desembre 1982. p.7.

31 Programa de festes publicat a: *Butlletí de Castelldefels*. núm.74, desembre 1985. p.18. Fotografia de l'actuació a: *Butlletí de Castelldefels*. núm.75, gener 1986. p.5.

³² CODINA, Albert: “Cultura Popular per la Immaculada”. *Mar i Muntanya*. núm. 41. desembre 1998. p.4.

“Jóvenes con bastones en Misa Mayor”. *Mar i Muntanya*. núm. 42, gener 1999. p.8.

33 Arxiu Municipal de Castelldefels: *Llibre d'Actes de l'Ajuntament*. Volum 10 fol.45r. Acta corresponent a la reunió de 22 de novembre de 1947.

34 Arxiu Municipal de Castelldefels: *Llibre d'Actes del Ple Municipal*. Volum 7 fol.67r. Acta corresponent a la reunió de 9 de juny de 1952.

35 *Butlletí de Castelldefels*. núm 111, gener 1988 p.10.

36 “Noticiero Local”. *El Castell*. año I, núm. 2, enero 1966 p.19.

37 “Noticiero Local”. *El Castell*. año I, núm. 2, enero 1966 p.19.

38 “Festes de Nadal i la nit màgica”. *Butlletí de Castelldefels*. núm 135, gener 1991 p.35

39 Aquesta resposta va ser publicada a la secció de “Plaça Pública” del *Butlletí de Castelldefels*. núm 171, gener 1994 p.37.

40 “El Baix se revolucionará el próximo domingo” *Aquí. Setmanari de l'Hospitalet – Baix Llobregat*. Núm 589 any 12 p.97

41 “Epifania en Castelldefels”. *Mar i Muntanya*. núm. 78, gener 2002, p.8.

42 “Noticiero Local”. *El Castell*. año I, núm. 2, enero 1966, p.19.

43 Arxiu Municipal de Castelldefels: *Llibre d'Actes del la Comissió Municipal Permanent*. Volum 13 fol.1v. Acta corresponent a la reunió de 15 de gener de 1954.

44 DD.AA.: *Calendari de Festes de Catalunya, Andorra i la Franja*. Ed. Alta Fulla. Fundació Serveis de Cultura Popular. Barcelona, 1989. p.167.

45 “Mantener nuestras tradiciones merece un esfuerzo”. *Butlletí de Castelldefels*. núm.28. febrer 1982, p.4.

46 “Carnaval-Castelldefels-82”. *Butlletí de Castelldefels*. núm.29. març 1982, pp.6-7.

⁴⁷ Amb anterioritat a aquesta fórmula, i això explica l'origen d'aquest doble escenari carnavalesc, a Castelldefels es van proposar dues Rues diferents. El 1993, es parlava com a novetat de “l'anomenada gran rua golf a la platja” que complementava l'oferta de la tradicional rua de carnaval del centre de la vila. *Butlletí de Castelldefels*. núm 161, març 1993 pp.8-9. El 1994 es recordava de nou la duplicitat: “Castelldefels va comptar amb dues rues, el divendres 11 de febrer, la gran rua ‘Golf’, a la platja, que ja comença a consolidar-se (...) Però el Carnestoltes 1994 no va finalitzar divendres; el dissabte (...) cursa de llits (...) Gran Rua amb sortida del Castell (...) Diumenge (...) Rua infantil”. *Butlletí de Castelldefels*. núm 172, febrer 1994 p.12-13.

La fórmula d'un únic carnaval, però, s'imposarà finalment:

“Hay que destacar el hecho de que es celebre una sola fiesta para toda la ciudad que integra a todos los sectores. Salvo pequeños retoques y mejoras, parece claro que esta fórmula, propuesta por la Comisión de Fiestas, debe mantenerse” PATÓN BARNÉS, Juan Manuel: “Una ciudad- Un carnaval”. *Butlletí de Castelldefels*. núm 197, març 1996 p.11.

48 Un text del *Butlletí* mostrava el fet dient: “La juventud sentenció al carnestoltes a ser quemado por sus maldades...” “Carnaval-Castelldefels-82”. *Butlletí de Castelldefels*. núm.29. març 1982. pp.6-7.

49 L'any 1992 la imatge, feta als tallers d'art cristià d'Olot i conegut com a “La Borriquita”, no va sortir en procés degut a la forta pluja que hi havia el Diumenge de Rams.

50 El mateix costum està perfectament documentat a Begues gràcies a les notícies que dona una consuetud de 1880 redactada pel rector de la seva parròquia. Vid: SOLANS, Conxita; BONDIA, Maria Rosa: *Begues*. Ed. Cossetània. Valls, 2001. pp.85-87.

51 BENÍTEZ, Antonio: “Castelldefels sentió su Semana Santa”. *Butlletí de Castelldefels*. Núm 43.maig 1983. p.18.

52 Ibid.

53 CLEMENTE HERNÁNDEZ, Javier: “Pasado y presente de la Hermandad del Cristo de la Paz”. *Mar i Muntanya*. núm. 8, març 1996. p.8.

54 ARIZA, Félix: “Plaza Pública”. *Butlletí de Castelldefels*. núm. 77 marzo de 1986.

55 Any de creació de la “Hermandad”.

56 DE ANGELUS, Martín: “Los costaleros de la paz”. *Butlletí de Castelldefels*. núm. 91, maig 1987. p.38.

57 DE ANGELUS, Martín: “Los costaleros de la paz”. *Butlletí de Castelldefels*. núm. 91, maig 1987. p.38.

58 “Vuelven las caramelles”. *Boletín de Castelldefels*. Año II, núm 7. Mayo 1980. p.10.

59 Ibid. p.11.

60 Loc. cit.

61 La Coral Marinada representa l'herència de l'antic cor de caramelles nascut al Centre Cultural i Recreatiu de Castelldefels. El nou nom de l'agrupació coral és del 1983.

62 [GIL, Fernando]: *Les caramelles de Castelldefels. 19 trobada de cors de caramelles. Castelldefels, 19 d'abril de 1998*. Inèdit. 1998. p.2.

63 Actas Comisión Municipal Permanente. núm.9

fol.40v. Arxiu Municipal de Castelldefels.

64 [GIL, Fernando]: *Les caramelles de Castelldefels. 19 trobada de cors de caramelles. Castelldefels, 19 d'abril de 1998*. Inèdit. 1998. p.4s.

65 El *Costumari Català* de Joan Amades, però, diu que, excepció feta de Begues, aquestes corrandes satíriques de crítica local no eren conegudes enlloc més.

66 PUIG, Marisa: “Las caramelles, una tradición viva en Castelldefels” *La Voz de Castelldefels*. Núm 15. marzo 2001. p.13.

67 FONTANALS i ARGENTER, Blai: *Almanac 1992*. Edimestre S.A. Barcelona, 1991. p.s/n (19 abril)

68 Amb anterioritat s'havia celebrat el seu patronatge sobre València (1313), Barcelona i Perpinyà (1378) i Balears i Pitiüses (1407).

69 DD.AA.: *Calendari de Festes de Catalunya, Andorra i la Franja* Ed. Alta Fulla. Fundació Serveis de Cultura Popular. Barcelona, 1989. p.211.

70 La celebració d'aquesta festa a Castelldefels, el darrer diumenge de maig, ha estat consignada a: DD.AA.: *Calendari de Festes de Catalunya, Andorra i la Franja* Ed. Alta Fulla. Fundació Serveis de Cultura Popular. Barcelona, 1989. p.275.

71 UDINA, Maria Josep: “Que hem fet el mes de maig?”. *Butlletí de Castelldefels*. núm 56, juny 1984. p.12.

72 *Butlletí de Castelldefels*. núm 175, maig 1994. p.16.

73 CODINACH, Josep: “Homenajes a la vejez y cantos de caramelles”. *Mar i Muntanya*. núm78. gener 2002. p.7.

74 Arxiu Municipal de Castelldefels: *Llibre d'Actes del Ple Municipal*. Volum 7 fol.120. Acta corresponent a la reunió de 2 març de 1953.

75 Arxiu Municipal de Castelldefels: *Llibre d'Actes de la Comissió Permanent*. Vol.13 fol.46v. Acta de 14 de maig de 1954, amb participació de Francisco Viñas, Ramon Bou, Juan Barberán i Eusebio Riba.

76 Id. Fol.47r

77 Arxiu Municipal de Castelldefels: *Llibre d'Actes de la Comissió Permanent*. Vol.14 fol.11r. Acta de 25 de juny de 1954. En el mateix dia s'aprova també la quantitat de 1038 pessetes a la cobla en concepte de l'audició de sardanes celebrada amb motiu de la festivitat de Corpus

Christi passada.

78 “Romería a la ermita del Brugués”. *Butlletí de Castelldefels*. núm 31, maig 1982. p.12.

79 *Butlletí de Castelldefels*. núm 69, juliol 1985. p.24.

⁸⁰ “Diumenge de Pasqua Granada, L'Aplec del Bruguers. 18 de maig de 1986” *Butlletí de Castelldefels*. núm 79, maig 1986. p.7.

L'any següent també es va fer l'aplec el diumenge, però “com que el dilluns és festa a Castelldefels, el Consell Municipal de Cultura proposa (...) fer barrila tota la nit” *Butlletí de Castelldefels*. núm 92, juny 1987 p.15.

El 1988 es va tornar a fer en dilluns. *Butlletí de Castelldefels*. núm 103, maig 1988. p.9.

81 SOLANS, Conxita i BONDIA, M.Rosa: *Begues*. Col·lecció la Creu de Terme, núm 14. Cossetània Edicions. Tarragona, 2001. p.85.

82 “Romería a la ermita del Brugués”. *Butlletí de Castelldefels*. núm 31, maig 1982. p.12.

83 “Fiesta Mariana en Brugués”. *Brugués*. núm.50 (1962), p.2. Apud: CAMPANY, Josep: “Dones a Gavà en el pas a la societat industrial (1800-1940)” a: DD.AA.: *Les Dones i la història al Baix Llobregat I*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona, 2002. p.393.

84 Arxiu Municipal de Castelldefels: *Llibre d'Actes del'Ajuntament*. Vol. 10. fol.1v. Acta corresponent a reunió de la Comissió Gestora Municipal del dia 31 de maig de 1947: “Acto seguido, y a fin de dar esplendor a la festividad del Corpus, ya próxima, se acuerda autorizar al Presidente –l'alcalde Francisco Casacuberta- para que pueda alquilar o contratar dos ‘gigantes’ y la correspondiente orquesta, que actuarán durante los actos religiosos y públicos que tendrán lugar en dicho día”; Arxiu Municipal de Castelldefels: *Llibre d'Actes del'Ajuntament*. Vol 10, fol.7r. Per l'Acta corresponent a la reunió de 28 de juny de 1947 sabem que els gegants contractats van ser de “Casa Paquita” i que van suposar una despesa de 500 pessetes.

85 Arxiu Municipal de Castelldefels: *Llibre d'Actes del Ple Municipal*. Volum 7 fol.134r. Acta corresponent a la reunió de 1 de juny de 1953. Dels acords indicats expressa el document que es fa “tal y como es norma y costumbre en esta localidad en los años anteriores”.

86 Arxiu Municipal de Castelldefels: *Llibre d'Actes*

de la Comissió Municipal Permanent núm. 23, fol.44. que detalla les resolucions de la reunió del dia 8 de juny de 1959.

87 Arxiu Municipal de Castelldefels: *Llibre d'Actes de Ple Municipal*. Núm 9. fol 11r. Acta corresponent a sessió del dia 14 de juliol de 1958. La comunicació es fa quan no hi era present al saló de sessions el citat senyor alcalde, una absència que repetia sempre que es tractava d'algun tema en el que ell tingués una relació directa; en aquesta sessió, precisament, s'havia abordat el tema de l'ampliació de la urbanització Bellamar per uns terrenys propietat del President del Consistori.

88 Vid: *Mar i Muntanya*. núm 35, juny 1998, p.1.

89 ARMELLES I SEBASTIÀ, Rosa M.: "Recuperació de la processó del Corpus". *La Voz. Periódico Independiente de Castelldefels*. Julio 2001. p.3.

90 La celebració del naixement de Joan precedeix el de Jesús en sis mesos d'acord amb el que diu el relat bíblic. Maria quan coneix la seva propera maternitat s'assabenta, a la vegada, que la seva cosina Elisabet, mare del Baptista, "ja es troba al sisè mes" (Lc 1,36). Els respectius fills naixeran, doncs, amb aquesta diferència de temps.

91 PUIG, Marisa: "El Miramar, el Florida y el Colmado del Tío Cristo". *La Voz de Castelldefels*. núm 13, enero 2001. p.23.

92 L'entitat "Tradicions i Costums", que pertany a *Omnium Cultural*, manté assegurada la continuïtat d'aquesta tradició que és recolzada també des de Castelldefels gràcies al moviment escolta.

93 La Flama del Canigó arribà a Castelldefels per primera vegada l'any 1986. L'any següent, per tant, era normal recordar: "Ja és el segon any que s'encèn el foc amb aquesta flama legendària que joves atletes esperen a l'entrada del poble, per portar-la fins al foc. Aquest any, a més, es va fer el 'pregó de l'estiu". RIERA, Ramona: "La nit de Sant Joan". *Butlletí de Castelldefels*. Núm 93, juliol 1987. p.11.

94 El llibre que informa sobre la història fantàstica de sant Cristòfol és la *Llegenda àuria*, una obra italiana del segle XIII escrita per Iacopo da Varazze.

95 DD.AA.: *Calendari de Festes de Catalunya, Andorra i la Franja* Ed. Alta Fulla. Fundació Serveis de Cultura Popular. Barcelona, 1989. p.167. En aquest punt es fa referència a les fonts següents: *El Món*, *Semanari*

d'Informació General. 16-7-1982, p.37; *El Periódico de Catalunya* 18-7-1984, p.2; 19-7-1984, p.2; *Periódico del Llobregat* (de l'Hospitalet de Llobregat) 16-7-1983, p.IV; SÁNCHEZ, María Ángeles: *Guía de fiestas Populares de España*. Ed. Tania. Madrid, 1982 (2ªed.) p. 129.

96 També hi havia activitats a la platja els dissabtes de juliol 4, 11 i 25, i el diumenge 26. Tot el conjunt d'activitats s'anunciaven, tal com el text ho ha anticipat, al *Butlletí de Castelldefels*. Núm 93, juliol 1987. p. 17.

97 DE ANGELUS, Martín: "Ofrenda floral a la Virgen del Carmen". *Butlletí de Castelldefels*. Núm 93, juliol 1987. p.34.

⁹⁸ "Una Festa del Mar singular i participativa.

Castelldefels vol crear una nova festa participativa diferent i amb singularitat pròpia, on puguin participar totes les entitats i ciutadans que ho desitgin. L'objectiu és que any rera any la millorem, fins a crear una festa típica identificativa de la nostra ciutat: La Festa del Mar.

La comissió de la Festa del Mar, creada per a impulsar-la, la formen representants d'aquestes entitats: Penya Bètica Castelldefels, Grup de Dones, Club Marítim, Club Nàutic, Port Ginesta, Unió de Ràdio aficionats del Baix Llobregat i Unió de Botiguers". *Butlletí de Castelldefels*. Núm 223, maig 1998. p.21.

99 Vid. CAMPMANY, Josep: *Castelldefels i la mar*. Ajuntament de Castelldefels. Barcelona, 1998.

100 TARRIDA I PUGÈS, Antoni: *Terra i ànima. El Gavà de quan jo anava a escola*. Associació d'Amics del Museu de Gavà. Barcelona, 2005. pp.115s.

101 TARRIDA I PUGÈS, Antoni: *Terra i ànima. El Gavà de quan jo anava a escola*. Associació d'Amics del Museu de Gavà. Barcelona, 2005. p.91.

102 Arxiu Diocesà de Barcelona. *Visites Pastorals*, vol.87, fol.70v.

103 CAMPMANY, Josep: "L'Edat Moderna" a: DD.AA.: *Castelldefels, temps d'història*. Ajuntament de Castelldefels. Barcelona, 2003. p.273.

104 Ho testifica el *Diccionari nomenclàtor de pobles i poblats de Catalunya* Ed. Aedos. Barcelona, 1964 (2ªed) p.106

105 CASELLAS, Josep M. i CLEMENTE, Javier: "Fent camí amb la Sra. Eulàlia Amat Patuel". *Mar i Muntanya*. núm

49. agost 1999. p.6.

106 A més de Castelldefels, podem citar que celebren la seva Festa Major amb aquest motiu: Ager, Albesa, Amposta, Arbeca, Badalona, Banyeres del Penedès, Banyoles, Barberà del Vallès, el barri de Gràcia de Barcelona, Batea, Bausen, La Bisbal de l'Empordà, La Bisbal del Penedès, Bot, La Canonge, Capellades, Cardedeu, Castellbell i el Vilar, Castelldefels, Corbera d'Ebre, Cubelles, Deltebre, Falset, Flix, Linyola, Maials, Manlleu, Martorell, Moià, Montmeló, Navarres, Organyà, Pla de Santa Maria, Porqueres, Ribes de Fresser, Roses, Salou, Sant Vicenç de Montalt, Santa Maria de Corcó, Santa Pau, Seva, Torregrossa, Torrelavit, Villalba Sasserra, Vilaller, Vilanova i la Geltrú. D'altres poblacions esperen al diumenge següent per a honorar la Verge fent-hi, igualment, motiu per a celebrar la seva Festa Major: Mollet del Vallès, Santa Coloma de Queralt, Sant Quintí de Mediona.

107 Arxiu Municipal de Castelldefels. *Scriptura del arrendament del Hostal del any 1828*. fol 4r i 4v.

108 Apud. PABLO, Jordi: *Les Festes de Barcelona*. Ed. Rosa dels Vents. Barcelona, 2003. p.134.

109 Arxiu particular del senyor Francesc Capacés de Cros. Aquest document es va reproduir a: VERDINI, Idoia: Francisco Capacés de Cros: "Artista, hombre de mundo, autodidacta y un punto de referencia ineludible de la historia de Castelldefels". *La Voz de Castelldefels*. núm 8, agost 2000, p.7

110 Conversa mantinguda a Barcelona, el 7 de novembre de 1963, i publicada a: CAPACÉS DE CROS, Francisco: "La Libreta". *Mar i Muntanya*. núm 56, març 2000. p.7.

111 CAPACÉS DE CROS, Francisco: "La libreta". *Mar i Muntanya*. núm 53, desembre 1999. p.7.

112 Vid. PABLO, Jordi: *Les Festes de Barcelona*. Ed. Rosa dels Vents. Barcelona, 2003. p.134.

113 Arxiu Municipal de Castelldefels: *Llibre d'Actes del Ajuntament*. Vol.5. fol.67v. Acta de sessió pública ordinària, sota la presidència de l'alcalde Ramon Bou, de 31 de juliol de 1941.

114 Arxiu Municipal de Castelldefels: *Llibre d'Actes de l'Ajuntament*. Vol.10. fol.3v. Acta de 7 de juny de 1947. El mateix any, el Consistori presidit per l'alcalde Casacuberta convida el Governador de Barcelona, que té residència

d'estiu a Castelldefels a "acudir al Oficio Solemne en la Iglesia el 15 de agosto de 1947" Vid. Arxiu Municipal de Castelldefels: *Llibre d'Actes de l'Ajuntament*. Vol.10. fol.13 Acta de 9 d'agost de 1947.

115 Aquí trobem una bona raó per a comentar que la Unió Esportiva Castelldefels es va fundar el 1946 pel senyor Augusto Rosell Figueres. El primer partit que disputà aquest club de futbol va ser, precisament, amb motiu de la Festa Major d'aquell any: el 15 d'agost de 1946 l'equip local s'enfrontà al C.F. Condal. Vid: *La Voz de Castelldefels*. año 2, ed.18, 21 junio-21 julio 2001. p.18.

116 Arxiu Municipal de Castelldefels: *Llibre d'Actes del Ple Municipal*. Núm 7. fol 80v. Acta del Ple d'el dia 4 d'agost de 1952. L'acord semblant de 1953 es troba al llibre citat, fol.142v; el de 1954, al llibre 8, per a l'acta de la sessió de 2 d'agost de 1954.

117 Arxiu Municipal de Castelldefels: *Llibre d'Actes del Ple Municipal*. Núm 7. fol.142v.

118 Un comentari sobre la Festa Major que s'havia de preparar per a l'estiu del 1966 deixa entreveure la consistència d'un model invariable: "¿Y de la Fiesta Mayor qué?, esta es la pregunta que todos nos hacemos, será otra fiesta Mayor más o por el contrario ésta tendrá algún relieve inédito hasta ahora. Desde estas páginas hacemos una llamada a nuestras autoridades para que esta fiesta única que es celebra de carácter local este año se caracterice por alguna manifestación más espiritual que las anteriores". "Objetivo Discreto" *El Castell*. Año I, núm 6, mayo 1966 p.20.

119 PUIG, Marisa: "Joan Rives Gorina, hijo de Castelldefels" *La Voz de Castelldefels*. Núm 14. febrero 2001. p.10.

120 MOYA, Bienve: *La festa a Catalunya*. Cercle de Lectors. Barcelona, 1996. p.47.

121 DD.AA.: *Calendari de Festes de Catalunya, Andorra i la Franja* Ed. Alta Fulla. Fundació Serveis de Cultura Popular. Barcelona, 1989. p.395. En el moment de donar aquesta informació es fa referència a les fonts següents: *Gran Geografia Comarcal de Catalunya*. Fundació Enciclopèdia Catalana. Barcelona, 1981-1985. vol VIII. pp. 498, 511; PABLO, Jordi: Barcelona. *L'any festiu. Guia de Festes de Barcelona i rodalies*. Plaza & Janes – Ajuntament de Barcelona. Barcelona, 1987. p.18; *El Periódico de Catalunya* 11-8-1984, p.2; 14-8-1984, p.2; 15-8-1984, p.2; *Periódico*

del Llobregat (de l'Hospitalet de Llobregat) 13-8-1983, p.IV; 11-8-1984, p.V; 16-8-1984, p.III; SÁNCHEZ, María Ángeles: *Guía de fiestas Populares de España*. Ed. Tania. Madrid, 1982 (2ªed.) p. 158.

122La totalitat del text es pot consultar a CODINA, Maria: "Pregó". Boletín de Castelldefels. Núm.11, septiembre 1980. pp.8s. La publicació citada, posteriorment batejada en català, sempre ha editat el mes de setembre el contingut del pregó de l'anterior Festa Major d'Estiu.

123 El 1999, any d'eleccions en què Agustín Marina, novament refrendat com a alcalde per les urnes, renuncià a fer el pregó en favor de Benjamín García, president de la Unió Esportiva Castelldefels.

124 *Butlletí de Castelldefels*. núm 70, agost 1985. p.14.; *Butlletí de Castelldefels*. núm 71, setembre 1985. p.13.

125 *Boletín de Castelldefels*. núm.11. septiembre 1980. pp.1 i 8-9.

126 Fotografia de la seva actuació a: *Butlletí de Castelldefels*. núm 59, setembre 1984. p.13.

127 "Programa Festa Major 1985". *Butlletí de Castelldefels*. núm 70, agost 1985. p.14.

128 *Butlletí de Castelldefels*. Núm 178, agost 1994. p.18s

129 Arxiu Diocesà de Barcelona: Continuació de les visites pastorals, 1773, ff. 16-17

130TORT MITJANS, Francesc: *El obispo de Barcelona Josep Climent i Avinent (1706-1784). Contribució a la historia de la teologia pastoral tarraconense en el siglo XVIII*. Ed Balmes. Barcelona, 1978. p. 286.

131 DD.AA.: *Calendari de Festes de Catalunya, Andorra i la Franja* Ed. Alta Fulla. Fundació Serveis de Cultura Popular. Barcelona, 1989. p.455. En el moment de donar aquesta informació es fa referència a les fonts següents: *Periódico del Llobregat* (de L'Hospitalet de Llobregat) 9-9-1983, p.III; 11-9-1984, p.III.

132 *Butlletí de Castelldefels*. setembre 1996.

133 El que s'està dient en aquesta cita està basat en el següent text: "Per Sant Miquel es beneïen canyes que servien per matar jueus i bruixes sense haver-los de tocar, o sia colpejant només llur ombra. Si el que duia una canya de sant Miquel passava per damunt de l'ombra d'un jueu o d'una fetillera, els feia tant de mal com si els trepitgés a ells

mateixos. També servien per a matar serps, que restaven en set trossos amb un sol cop de canya, i àdhuc només tocant-les suauament. Sembla que on darrere es van beneir canyes fou a l'ermita de Sant Miquel del Mont, vora d'Olot, i a la del Castell d'Aramprunyà de Bruguers, al Baix Llobregat". AMADES, Joan: *Costumari Català*. Ed. Salvat. Barcelona, 1950-1956 (1984, 3ª ed.). Vol.V, p.216.

134 CAMPMANY, Josep: "El castell d'Eramprunyà, l'església de Sant Miquel i l'ermita vella de Bruguers". Guia de Butxaca. 2001.

135 VALENTÍ I ZURRIAGA, Mireia: *L'Abans. Gavà. Recull gràfic 1880-1965*. Ed. Edafós. Barcelona, 2002. p.505.

136 Conversa mantinguda a Castelldefels el 26 de setembre de 1963, anotada i publicada: CAPACÉS DE CROS, Francesc: "La Libreta". *Mar i Muntanya*. Núm. 68. Març 2001. p.6.

137 Sobre aquesta circumstància podem llegir en un article de periòdic que parlava de la capella de Sant Miquel dient així: "Trobant-se enrunada en l'any 1552 fou reedificada i el Rector de Gavà i els feligresos i amb processó hi anaven una vegada l'any a celebrar un ofici, costum que s'ha interromput aquest any, potser per sempre". BARANERA, Joan: "Gavà". *L'Aramprunyà*, núm 12, desembre de 1921, p.2.

138 *Marian Colomé. Poeta i narrador (1894-1979)*. Col·lecció Brugués. Museu de Gavà. Gavà, 1984. pp.38s.

139 CAMPMANY, Josep: "Notes additionals". *Mar i Muntanya*. Núm. 68. Març 2001. p.6.

140 CAMPMANY, Josep: "Aproximació a alguns aspectes del franquisme a Gavà". A: DD.AA. *El Franquisme al Baix Llobregat*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona, 2001. p.309.

141 VALENTÍ I ZURRIAGA, Mireia: *L'Abans. Gavà. Recull gràfic 1880-1965*. Ed. Edafós. Barcelona, 2002. pp.506s.

¹⁴² Aquell any l'Aplec es va fer el 2 d'octubre i la colla castellera va fer un quatre de sis (carregat), una torre de cinc i un pilar de quatre. *Butlletí de Castelldefels*. núm.49, novembre 1983. p.7.

¹⁴³ Vid. NAVARRO PÉREZ, Jordi – Grup de Recerques Històriques de Castelldefels: Imatges de Castelldefels 4. L'estiu e i el turisme. GREHIC-Ajuntament de Castelldefels. Barcelona, 2005. p.18.

IMATGES DE CASTELLDEFELS DE FESTA

El Grup de Recerques Històriques de Castelldefels «El Torreó» dona novament les gràcies a tots aquells ciutadans que han col·laborat amb la cessió temporal d'imatges i/o dels seus testimonis per tal de fer possible la memòria gràfica i oral de la ciutat. Sense les campanyes de captació de noves fotografies, un recull com el que el lector veurà en les pàgines següents hauria estat impensable. Molt especialment hem de fer esment de la col·laboració per a aquesta obra de: Mercè Agut, Teresa Aldeguer, Clara Andreu, Josep Maria Casellas, Fernando Gil, Antoni Montserrat, Eli Moreno, Ana Pallarés, Ana Ruiz i Glòria Ventura

Viatge en autocar a Montserrat

Ofrena de la pagesia del Baix Llobregat a la patrona de Catalunya

40 A la primera foto, l'alcalde Viñas i el senyor Ramon Bou amb l'artística composició dels de Castelldefels

Tota la pagesia de la comarca representada en la desfilada amb productes del camp

48 Sortida d'Ofici de 1990. Pilars d'honor aixecats pels castellers. Fotos: Josa

Processó pels carrers del centre del poble, any 1987

60 Pessebre vivent a Bellamar. La foto és de gener de 1966; fa de Verge Maria la senyoreta Eli Moreno i, d'àngel, l'Ana Ruiz

Pessebre vivent a l'església provisional de Vistalegre, als baixos de l'escola pública del barri. Foto: Coca

70 Les nenes Glòria Ventura, Eulogia Blázquez i Manoli Ruiz preparades per a la cavalcada amb pessebre vivent. La noia Ana Ruiz fent d'arcàngel Gabriel

L'escena de l'Anunciació forma part del pessebre vivent itinerant integrat a la cavalcada de reis de 1966

76 Per la diada de Sant Antoni, els genets que formaven el «Trio que no lo verás», grans amics de la broma

A la dreta de la foto es veuen les naus de la Rocalla i, a l'esquerra, un torreó. Foto: Pons Teixio

El dia de la palma dels anys 1954 (fotografia esquerra) i de 1960 (fotografia dreta)

La presència de mossèn Joan Sunyer al capdavant de la comunitat de fidels indica que les imatges de la processó són posteriors a 1960.

96 Processó vivent a Castelldefels amb intervenció d'Ana Ruiz, Rosa Roxanes, Tere, Eli Moreno, Carmeta i Maria Bergua en els papers femenins

A la segona meitat dels anys 60 del segle XX: la Dolorosa, per Rosa Roxanes, i la Verònica, encarnada per Eli Moreno

98 El Crist amb la creu va ser interpretat per José Romero, el veiem a la «Vía Triunfal»; els armats van ser portats de fora

La processó vivent de Setmana Santa en un punt de l'Avinguda Santa Maria

116 Noies amb mantellina tot disposant-se a acompanyar els avis i àvies del poble en el dia en què se'ls retia un sentit homenatge

117 Els cors de caramelles també feien que l'homenatge a la vellesa fos ben lluit

128 Mercè Agut rep el detall per la seva participació a la festa, just a la meitat dels 60 del segle XX. Els avis gaudeixen del dinar de germanor de 1964

Un bon àpat col·lectiu és sinònim de bon ambient festiu

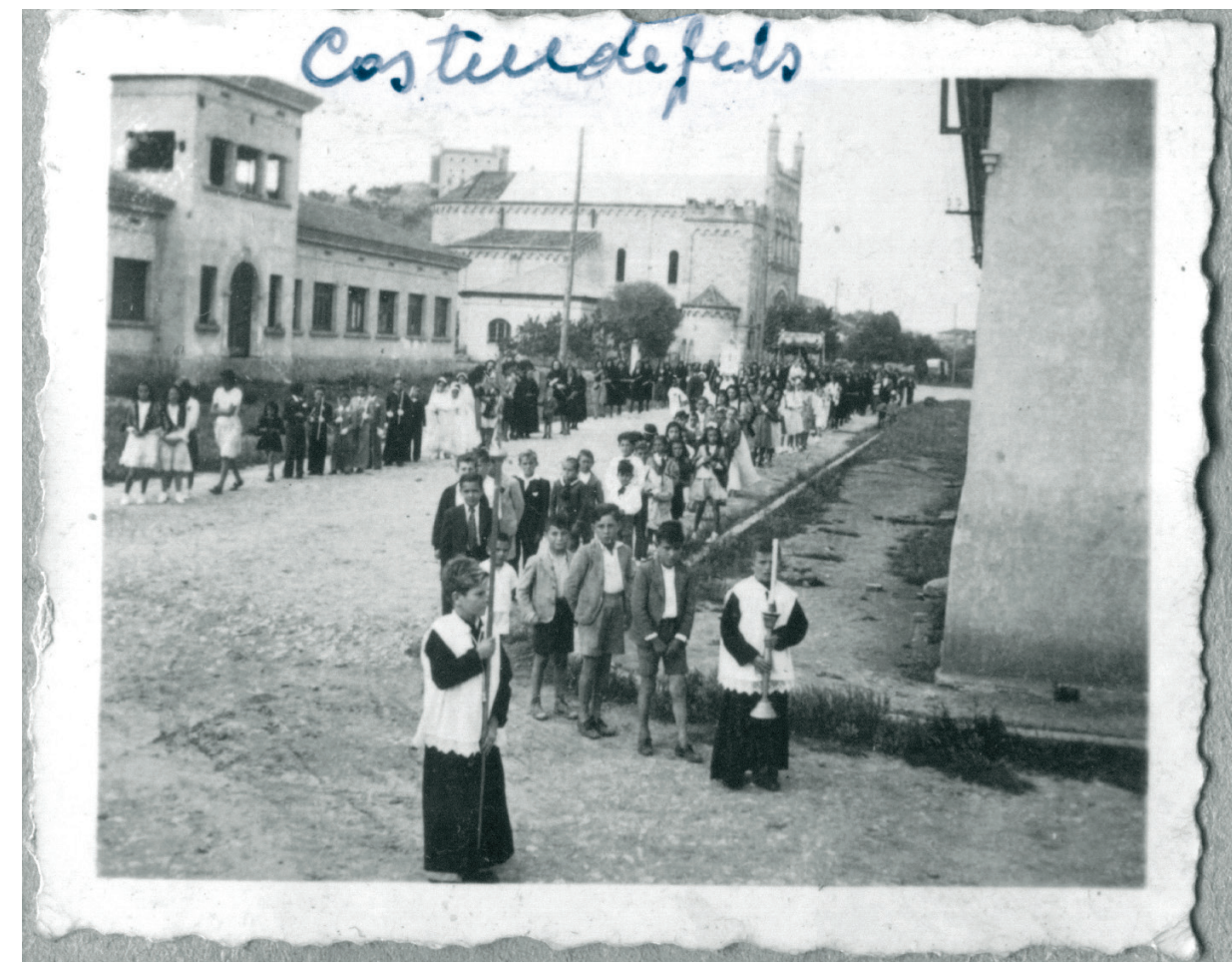

136 El Rocio de 1998: de camí per Castelldefels, al seu pas pel temple de Nostra Senyora de Montserrat, i en la celebració de la missa al castell de la població

Altar instal·lat al carrer per la festivitat del Corpus de 1961

142 Mossèn Joan, vingué a Castelldefels com a rector l'any 1960, just el que fou presa la foto de la dreta

Un Josep Maria Casellas adolescent, fent d'escolà, porta la creu. En anys posteriors el veurem participant activament com a dinamitzador

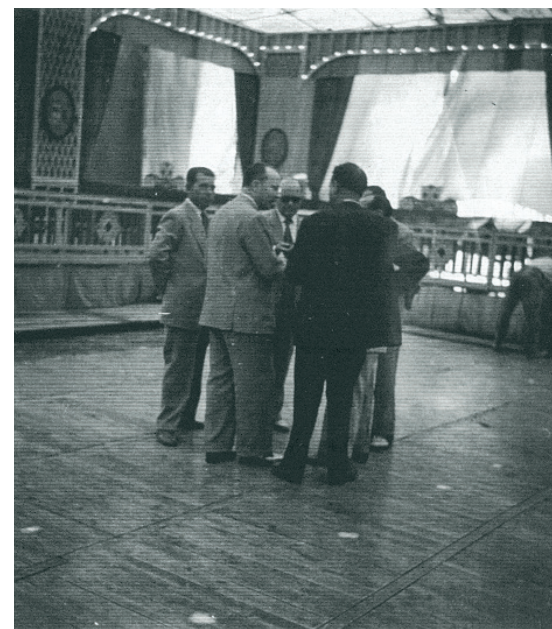

166 Superior petita: Ja propers a l'ermita de sant Miquel, del castell d'Eramprunyà. Les altres: ja dins el recinte fortificat, diversió durant l'aplec dels anys 60

De baixada de l'aplec es trobava, de camí, el «Mirador», abans d'arribar a Can Dardena, masia que aquí veiem en les dues darreres fotos

